

TURGUT OĞULLARI, ESERLERİ - VAKFİYELERİ

M. ZEKİ ORAL

Müzeler U. Md. lüğü Arşiv Şefi

B A Ş L A N G I Ç

Turgut Oğulları Orta Asya'dan Anadolu'ya gelmiş bir Türk aşiretidir. Bu aşiret beyleri arasında Turgut adını almış ulu kişiler de vardır.

Turgut Oğulları aşiretinin beyleri Karaman Oğulları devletinin hükümdarlarıyla kız alıp vermek suretiyle akrabalık kurmuşlar ve en yüksek devlet adamları arasına katılmışlardır. Bu yüzden geniş arazi ve malikânelere sahip olup bir çok hayır eserleri yapmışlar, vakıflar tesis eylemişlerdir. Bu itibarla Turgut aşireti halkı da Karaman Oğulları devletinin en sadık askerleridir. Turgut Oğullarının, merkezi Beyşehir yanındaki Karahisar olmak üzere, müstakil bir beylik kurdukları bazı mehzazlarda * yazılı ise de para, kitâbe ve başka vesikalar bulununcaya kadar onları Karaman Oğulları tarihi içinde mütalâa etmek uygun olacağına kaniim.

Turgut Oğulları ve eserleri hakkındaki incelemeler, Karaman Oğulları tarihini aydınlatabilecek bilgi ve belgeleri

ihtiva ettiği gibi Karamanlılarla siyasi, askerî ve ictimai bir çok münasebetlerde bulunmuş olan Osmanlı Devleti tarihi için de bir kıymet ifade eder. Hele Konya tarihi bakımından öneminin yüksek olduğunu haklı olarak söyleyebiliriz.

Turgut Oğulları hakkında yapılan ilk etüdler 1948 yılı Türk Tarih Kurumu IV. Kurultayında okunmuş ve Kurultay zabıtları (sahife 140-157) de yayınlanmıştı. Bu yazının ancak dörtte biri kadar olan o tebliğe bağlı resimler ve şecere -bir yanlışlık eseri olarak- intişar etmemiş ve geçen son yıllar içinde bir çok yeni vesikalar bulunmuş, önce yayınlanmış vesikaların başka nüshaları ele geçmiş, bu arada nüsha farklarını göstermek de mümkün olmuştur. İşte bu sebepler bu önemli konunun yeniden ele alınmasını zaruri kılmıştır. Esasen fazla bir yekûn tutmayan metinlerde bazı düzeltmeler yapılmakla beraber, okuyuculara bir kolaylık olmak üzere, burada tekrarlanmıştır. Bu yazıda, o büyük Türk toplumunun önce Konya ilinde bıraktıkları sanat ve medeniyet eserlerini, sonra mensheleriyle tarihte oynadıkları rolleri aydınlatmağa çalışacağız.

(* *Düvel-i İslâmiye*, H. Edhem terc. S. 319. İ. H. Uzunçarşılı: *Anadolu Beylikleri* S. 58. De Guigny: *Türklerin ve Mogolların tarih-i umumisi*, H. Cahit terc., C. IV, S. 140.

KISIM

I

TURGUT OĞULLARINA AİT ESERLER

Turgut Oğullarına ait eserleri iki bölümde mütalâa edeceğiz:

- 1 - Konya içindekiler,
- 2 - Konya çevresinde bulunanlar.

1 - Turgut Oğullarının Konya içindeki eserleri :

A - Turgut oğlu türbesi :

Turgut oğlu türbesi, Konya'nın Sadrû'd-din Konevî mahallesinde ve Sadrû'd-din Konevî camii ve türbesi yanındadır. Bugün Askerî Orta Okul bahçesinde kalmıştır. Türbenin mevkii vakfiyelerde şöyle anlatılır.

بظاهر قونيه بقرب زاوية المنسوبة الى الشيخ
المظهر الاحكام الحق المبين صدرالملة والدين
المحدود بالمقبرة من الاطراف الثلاثة وبالطريق
قبلة ...¹

ve

... في ظاهر المدينة المزبورة بقرب تربة
قطب المشايخ والعارفين الشيخ الكبير شيخ
صدر الدين القنوي رحمة الله عليه ..²

Bunlar ve diğer metinlere göre bu türbe "Konya'nın dışında Şeyh Sadrû'd-din Konevî türbesi yanında üç tarafı mezarlık, güneyi yol ile çevrilmiş," bir eserdir. Türbenin güney tarafı bugün de yoldur, diğer üç tarafındaki mezarlıklar kaldırılmış, buralara ve türbenin yanlarına yeni binalar yapılmıştır.

Türbe, dört köşe bir kaide üzerine kurulmuştur. Duvarları taş, kubbesi tuğladan yapılmıştır. Duvarlar yükselirken

¹ Konya Vakıflar Müdürlüğü, *Vakıfnâme defteri* C. I - IV, S. 25.

² Konya Vakıflar Müdürlüğü, *Vakıfnâme defteri* C. IV - VI, S. 236.

dört köşenin sekiz veya onaltıya taksim edildiği gösterilmeden kavisli köşebentlerle kubbe kasnağına varılmış ve genişçe bir kubbe çevrilmiştir. Türbenin şarka açılan bir kapısı, diğer üç yöne üç penceresi vardır. Kapı ve pencerelerinde mimarî tezyinat yoksa da yapısındaki genel üslûp incelenmeğe değer.

Anadolu'da Selçuklular devrinde yapılmış türbelerin hemen hepsinde ve Karaman Oğulları'nın ilk zamanlarında yapılmış türbelerde, içten görünen yuvarlak kubbeyle dıştan görünen türlü şekillerdeki külâh vardır. Osmanlı devri türbelerinde ise külâh terk edilmiş, içten görünen yuvarlak kubbenin dışı siva ve ekseriya kurşunla kapatılmıştır. İşte Turgut oğlu türbesi'nin genel durumu bu iki devir arasında bir intikal noktası gibidir. (Resim I. P. 1) Konya vilâyetinde bu üslûpta yapılmış olan Üç kızlar, Halkabeguş, Hoca Cihan ve; başka eserler de vardır³.

Türbenin kitâbesi:

Kitâbe vaktiyle türbe kapısı üzerinde imiş⁴, son zamanlarda yerinden alınarak Konya Müzesi'ne nakledilmiştir (Resim. 2). Beyaz mermer üzerine güzel ve girift bir sülûs ile yazılmış olan üç satırlık kitâbe aynen şudur⁵:

1 — امر بعمارة هذه المقبرة التربة المباركة الشريفة
الامير الكبير ذوالقدر الخطير پير حسين بك

³ Turgutoğlu türbesi 1310 H. (1894 M.) yılında bin kuruş sarfiyle esaslıca onarılmıştır.

⁴ *Tarih-i Osmanî Encümeni mecmuası*, Sene 3, Sayı 13.

⁵ Kitâbe ufak tefek farklarla *Konya ve rehberi*, S. 68; *Tarih-i Osmanî Encümeni mecmuası*, Sene 3, Sayı 13, Sahife 826. Clement Huart'ın *Epigrafisinde* No. 45 de Dr. J. H. Löytv ed'in Konya adlı eseri No. 93 de neşredilmiştir.

- 2 — ابن امير شاه بك بن طرغوت في أيام دولة السلطان
الاعظم شاهنشاه العظم مالك رقاب الامم
- 3 — سيد سلاطين العرب والعجم سلطان ابراهيم
بن محمد بن قرمان خلدالله ملكه وايد وليه
حجة في شهر شوال من شهر سنه خمس
وثلاثين وثمانماية

Kitâbe dilimize şöyle çevrilebilir:

“Bu pâk ve kutlu türbenin yapılmasını,
iñlü, şanlı büyük Bey olan Turgut oğlu
Emir Şah Bey oğlu Pir Hüseyin Bey;
Sultanların yücresi, Uluslar yöneten, Arap ve
Acem sultanlarının efendisi, Karaman oğlu
Mehmed oğlu Sultan İbrahim'in -ki
Tanrı onun memleketlerini ve buyruklarını
süreklî kılsın - devlelli günlerinde ve 835 yılı
Şevval ayında emretti.”

Kitâbeden anlaşıldığına göre tür-
beyi Karaman oğlu İbrahim Bey
zamanında Turgut oğlu Pir Hüseyin
Bey yaptırmıştır. Pir Hüseyin Bey'in,
din ve dünya işlerinde İbrahim Bey'in
vekili ve (Melikü'l-ümerası) olduğunu
vakfiyelerinde göreceğiz.

Türbeye yapılan vakıflar:

1- Pir Hüseyin oğlu Ahmed Bey
vakfiyesi:

Türbenin bânisi olan Pir Hüseyin
Bey'in türbeye vakıflar yapıp yapmadı-
ğını bilmiyoruz. Henüz vakfiyesini gö-
remedik. Fakat oğlu Ahmed Bey'in
vakıfları (Resim 3-3A) vardır. Ahmed
Bey'in ünvanı vakfiyede şöyle yazılmış-
tır:

« . . ان الامير الكبير ذوالقدر الخطير مولى المولى
كهف المعالى ممد قواعدا الخيرات رشيد اركان
المبرات معين الاسلام والمسلمين احمد بك ابن المرحوم
السعيد الشهيد العتيق الى رحمة الله المجيد پير حسين
بك ابن المرحوم المبرور امير شاه بك دام عمره . . »

Yani “merhum Emir Şah oğlu, Tan-
rı'nın rahmetine muhtaç ve sair ve şehit Pir
Hüseyin Bey oğlu, İslâm ve müslümanların
yardımcısı, hayırlı işlerin nâzımı ve temeli,
yükseklikler âlemi, hatırı sayılır büyük Bey
olan Ahmed Bey” Konya'ya bağlı Zenc-
giccek vilâyetindeki Haydos ve May-

dos⁶ mezraaları ile Meram deresindeki
üç göz değirmenini bu türbeye vakfet-
miştir. Vakıflarının tevliyetini oğlu ve şu

« . . امير الاعظم وناظم السيف والقلم جامع الاوصاف
الكرم كافل مصالح الامم المدعو سرى بك طالبعاه »

elkapla anılan Sırrı Beye vermiştir.
Vakıf şartlarına göre türbede yedi hafız
Kur'an okuyacak, vakıf gelirlerinin 5/6
şini alacaklardır. Geri kalan 1/6 hisse
mütevellilere bırakılmıştır. Vakfiyenin bir
sureti Vakıflar Müdürlüğü vakfiye
kayıt defterinde yazılıdır⁷. Tarihi 2 Mu-
harrem 835 dir. Bu vakfiyeye ait şer'iyec
sicil defterindeki kayıta bu tarih, 853
gösterilmiştir⁸.

2 - Pir Hüseyin Bey oğlu Ahmed
Beyin kızı Hondi Hatun da bu türbeye
vakıflar yapmıştır (Resim 4). Vakfiyede:

« . . من مفخر الخواتين خوندى خاتون بنت
المرحوم احمد بك . . »

elkabiyle anılan yani Ahmed Bey kızı
ve kadınların iftihar ettiği Hondi Ha-
tun; Sinan oğlu Mehmed Çelebi ve
Yakup oğlu Hacı İvaz'ın şahitlik-
leriyle vekilliği sabit olan İsmail oğlu

⁶ Bu mezraalar bugün Konya'nın Zıvark
Bucığına bağlı iki köydür.

⁷ Konya Vakıflar Müdürlüğü, *Vakfiye Ka-
yıtları*, C. 4 - 6, S. 236.

⁸ *Şer'iyec defteri*, S. 3, Sah. 73.

Öyle sauiyorum ki vakfiyenin aşındaki
(تلك وخسين وثمانماية) tarihi bir istinsah hatası olarak
(خمس وثلاثين وثمانماية) yazılmıştır. Çünkü türbenin Şev-
val 835 tarihinde yapıldığı kitâbesiyle sabit olduğu-
na göre bundan 9 ay evvel vakfiyenin yazılmış
olması ihtimalden uzaktır. Sonradan elde edip
fotoğrafını koyduğumuz vakfiye suretiyle yukarıda
yazılan, Vakıflar Md. lüğündeki suret arasında
farklar vardır:

1 - Mütevelliler elindeki ikinci surette tarih,
852=2-Muharrem-852 dir.

2 - Pir Hüseyin Beyin elkabındaki (رشيد اركان)
(الشهيد العتيق) ve (الشهيد العتيق) yazıl-
mıştır.

3 - Sırrı Beyin elkabi ise:

« الامير الاعظم وناظم مناظم السيف والعلم جامع اصناف الكرم كافل
مصالح الامم المدعو بسرى بك طالبعاه »

yani Beylerin yücresi, kılıc ve ilim (alem de okuna-
bilir) erbabının umurunu düzenleyen cömertlik
vasıflarını câmi ümmetlerin işlerinin kefilisi Sırrı Bey”

Hacı Üveys'i vekil ederek Zengi⁹ köyünün yarısını vakfetmiş, vakfin mütevelliliğine oğlu Mahmud Bey oğlu Kasım Beyi¹⁰ müteveli tayin etmiştir. Köy hasılâtının 1/6 sı müteveli olanlara verilecek, geride kalan 5/6 sı Hondi Hatun'un türbeye vakfettiği 30 cüzden *Kur'an-ı Kerim* okuyacak üç hafıza verilecek ve sevabı Hondi Hatun'un ve cümle müslümanların ruhlarına bağışlanacaktır¹¹. Bu vakfiye 863 yılı Rebi'ül-aharının yedinci günü yazılmıştır.

3- Turgut oğullarından Yusuf Şah Beyin kızı Sultan Hatun vakıfları:

Vakfiyede «... ثم ان العزیزة الرفیعة

سلطان خاتون بنت یوسف شاه بك...»

olarak yazılan ve Yusuf Şah Bey kızı aziz, yüksek Sultan Hatun denilen bu kadın; Zengicek vilâyetine bağlı Su-ul-manda¹² köyünün tamamını ve yine bu vilâyete bağlı (Sıfaruk)¹³ köyünün yarısını bütün haklariyle Turgut oğlu türbesine vakfetmiş; tevliyetini hayatta bulunduğu müddetçe kendisi üzerine almış; sonra evlâtlarına, evlâtlarından kimse kalmazsa Pir Hüseyin Bey oğlu Ahmed Beye ve oğullarına, Ahmed Bey neslinden de kimse kalmazsa kardeşinin oğlu Ahmed oğlu Hüseyin oğlu Ömer'e ve bunların evlâtlarına bırakmıştır. Vakfin gelirlerinden 1/6 i müteveli olanlara 5/6 sı da yedi parçaya

⁹ Zengi, bugün Kadınhanı ilcesine bağlı ve 7 km. doğusunda 75 evli bir köydür. Bu vakfa ait beratlarda Sulu Zengi adıyla yazılmıştır. Bu köyün diğer yarısı da Karaman oğlu İbrahim Bey'in Konya'daki imaretine vakif imiş. *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi mecmuası*, S. 2. Sah. 173 - 177.

¹⁰ Hondi Hatun'un Mahmut Bey adında birisiyle evlenmiş olduğu anlaşılıyor.

¹¹ *Vakıflar Müdürlüğü Vakfiye kayıt def. C. 1 - 3, S. 25.*

¹² Bugünkü Zıvarık Nahiyesinin 7-8 km. doğusunda Zengicek harabeleri vardır. Su-ul-manda da bu civarda diğer bir köy harabelidir. Halk (Zulmanda) şeklinde söylerler.

¹³ Bugünkü Zıvarık nahiyesi merkezidir. Nahiyenin bugünkü hudutları vakfiyede gösterilen sınırlara uygundur.

bölünerek türbede pazar, cuma geceleri *Kur'an* okuyup haftada bir hatim edecek olan hafızlara eşit olarak verilecektir. Bu vakfiye 850 yılı Cemaziyü'l-evvelinin dokuzuncu günü yazılmıştır.¹⁴

4- Yusuf Şah Beyin kızlarından Bağdat Hatun da bu türbeye vakıflar yapmıştır. Vakfiyesinin aslını veya suretini göremedim. Vakıflar Müdürlüğü eski başkâtibi Silleli merhum Said'in notlarından¹⁵, şer'îye sicillerinden¹⁶, Vakıflar Müdürlüğündeki muhasebe kayıtlarından anlaşıldığına göre Bağdat Hatun, Ahmed Beyin, babası Pir Hüseyin adına bina ettiği türbede eza-yi şerife okunmak üzere Zıvarık köyündeki malûm mezraayı¹⁷ vakfetmiş, hayatta bulunduğu müddetçe kendisi müteveli olmuş; sonra evlâtlarını, evlâtlarından kimse kalmazsa amcası oğlu Ahmed Bey ve evlâtlarının müteveli olmasını, vakıf hasılâtından 1/6 nın müteveliye, 5/6 nın da türbede *Kur'an* okuyacak üç hafız'a verilmesini şart koymuştur. Vakfiye 9/ Cemaziyü'l-evvel/850 yılında yazılmıştır. Bu türbeye Nefise ve Fakih hatunlarla Hasan Beyin de vakıflar yaptığı şer'îye sicil defterlerinden ve başka eski kayıtlardan anlaşılmakta ise de vakfiyeleri bulunamadı.

Türbede medfun kişiler :

Turgut oğullarının aile kabristanı demek olan bu türbe ile haziresi hiç şüphe yok ki bu sülâleye ait bir çok değerli hâtıralarla dolu idi. Ne yazık ki uzun uzadıya bakımsız kalmış, türbedeki çinili kabirler kırılıp mahvolmuş, etrafındaki mezarlar kaldırılmıştır. Türbe Askerî Orta Okul avlusunda kaldıktan sonra türbede kalan son dört mezar taşı da Müzeye nakledilmiştir. *Konya ve rehberi*,¹⁸ burada Pir Hüseyin Bey ile Ahmed Bey, Ömer Bey, Nefise Hatun,

¹⁴ *Vakıflar Müdürlüğü Vakfiye kayıt def. C. 1-3. Sa. 129.* Bu üç defter bir araya ciltlenmiştir.

¹⁵ Bu notlar merhum Said'in oğlu ve İlgın'da dâvavekilliği yapan Bay Refik'tedir.

¹⁶ Defter 9, Sa. 176.

¹⁷ Vakıf muhasebe kayıtlarına göre bu mezraa Gilet köyüdür. Konya Vakıflar Müdürlüğü *Vakfiye kayıt defteri. C. 1-3 S. 133, 167.*

¹⁸ *Konya ve rehberi. Sa. 68.*

Bağdat Hatun, Sultan Hatun ve Hondi Hatun'un medfun olduklarını yazıyor. Adı geçen Silleli merhum Bay Said'in defterinde ise:

1 - Türbe avlusunda büyük emir Rüstem Beyin oğlu Şeyh Hasan Beyin kabri bulunduğu ve üzerinde şu yazılar:

المرحوم المغفور الشهيد شيخ حسن ابن الامير
رستم بك سنه اربع وتسعين وسبعمائة

okunduğu yazılıdır. Bu yazıların Türkçesi: "Rahmet olunmuş ve esirgenmiş olan Rüstem Bey oğlu şehit Şeyh Hasan Bey 794 yılında öldü" demektir.

2 - Türbe içinde Rüstem Bey kızı Hondi (Hvande?) Hatun'un kabri bulunduğu ve üzerinde şu:

توفيت المرحومه المغفوره السعيده الشهيد
خوانده خاتون بنت الامير الكبير الاعز [خليل
بك ابن الامير رستم بك]¹⁸

yazılar bulunduğu kaydedilmiştir. Türkçesi: "Rüste m Bey oğlu ve büyük beylerden Halil Beyin kızı rahmet olunmuş ve esirgenmiş, kutlu ve şehit olan Hondi Hatun 804 yılında vefat etti" demektir.

3 - Türbe haziresinde Rüstem Bey oğlu Şeyh Hasan oğlu Halil Beyin kızı Fatma Hatun'un kabri olduğu ve üzerinde şu:

1 — انتقلت من دارالفنا المرحومة والمغفورة
السعيده
2 — الشهيدة فاطمه خاتون بنت خليل بك
ابن امير شيخ حسن بك
1 — في التاريخ من شهر اول محرم سنه عشر
وثمانمائه

2 — عز الدنيا بالاموال وعز الاخرة بالاعمال
yazılar yazıldığı bildirilmektedir. Bu yazıların Türkçesi:

"810 senesi Muharrem ayının evvelinde Şeyh Hasan Bey oğlu Halil Bey kızı

pâk, şehit rahmet ve mağfiret olunmuş olan Fatma Hatun dünyadan göçtü. Dünyanın izzeti mallarla ahiretin izzeti de iyi işlerledir." demektir.

4 - Rüstem Bey oğlu Hasan Bey oğlu Halil Bey oğlu Abdurrahman Beyin kabir taşı da -merhum Silleli Bay Said'in kaydına göre- türbe dışında olup üzerinde şu yazılar varmış:

مات المرحوم المغفور عبدالرحمن بن خليل بك
نورالله قبره اواسط محرم الحرام [سنه]
عشرين وثمانمائه
Baş tarafında:

Bu yazıların Türkçesi: "Rahmet ve mağfiret olunmuş olan Halil Bey oğlu Abdurrahman Bey -Tanrı kabrini nurlandırın- 820 yılı Muharrem ayı ortasında öldü." demektir.

Görülüyor ki merhum Silleli Bay Said'in incelemeleri nisbeten daha esastır. Bu mezar taşlarını göremediğim için doğruluğu hakkında kesin bir şey diyemiyorum.

Müzeeye kaldırıldığı yukarıda yazılan dört mezar taşı da şunlardır:

1 - Pir Hüseyin Bey oğlu Pir Hasan Beyin mezar taşı:

Sicil-li Osmanî'ye göre ²⁰ Karaman oğlu - Ali Beyin damadı olan Pir Hasan Bey'in mezar taşı beyaz mermerden sanduka şeklinde yapılmıştır. Resim (5, 6, 6A) üzerinde şu yazılar vardır:

1 — بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا
هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ
مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي
يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ ط

²⁰ Hasan Bey Turgutlu oğludur. Karaman oğlu Ali Beyin damadıdır. Orada zi-nüfuz olup taattiyatı görülmüştür. Bادهu Konya'da fevt olmuştur. M. Süreyya, Sicil-i Osmanî. C.2. Sa. 117. Kabir taşına göre 812 H. yılında vefat etmiş olan bu Hasan Beyin 1381 - 1391 yıllarında hükümdar olan Alâüddin -Osmanlı tarihlerinde Ali-Beyin damadı olması yakışıır. Karaman oğlu İbrahim Beyin damadı olup 846 H. (1442 M.) yılında Osmanlı ülkelerine akın yapan Hasan Bey başkadır. Hammer, M. Ata terc. Devlet-i Osmaniye Tarihi, C. II. Sa. 213. Hasan Bey-zade tarihi, Sa. 74-75.

¹⁸ Kerre içindeki isimler Löytved'den tamamlanmıştır. Löytved bu mezar taşını 804 tarihli olarak kaydetmiştir.

5 — يعلم ما بين ايديهم وما خلفهم ولا يحيطون بشئ من علمه الا بما شاء وسع كرسية السموات والارض ولا يؤده حفظهما وهو العلي العظيم . لا اكراه فى الدين قد تبين الرشد من الغي فمن يكفر بالطاغوت ويؤمن بالله فقد استمسك بالعروة الوثقى لا انفصام لها والله سميع عليم²¹ الله ما فى السموات وما فى الارض وان تبدوا ما فى انفسكم او تخفوه²² — 2 يحاسبكم به الله فيعقبر لمن يشاء ويعذب من يشاء والله على كل شئ قدير . آمن الرسول بما انزل اليه من ربه والمؤمنون كل آمن بالله وملكه وكتبه ورسله لا تفرق²³

7 — بين احد من رسله وقالوا سمعنا واطعنا غفرانك ربنا واليك المصير . لا يكلف الله نفسا الا وسعها لها ما كسبت وعليها ما اكتسبت ربنا لا تؤاخذنا ان نسينا او اخطانا ربنا — 3 — ولا تحمِلْ عَلَيْنَا اَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْنَا مَالًا طَاقَةً لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا اَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ²⁴

4 — توفى من دارالفنا الى دارالبقا المرحوم المغفور السعيد الشهيد مقنخر الامرا والاكابر نوجوان نازنين — 8 — حسام الدولة والدين پير حسن بك ابن الامير الكبير پير حسين بك طيب الله ثراه وجعل الجنة مثواه ونور قبره²⁵

²¹ Sure-i Bakara'nın 255, 256. âyetleri.

²² Sure-i Bakara'nın 285, 286. âyetleri.

²³ Meâlen Türkçesi "büyük Bey olan Pir Hüseyin Bey oğlu, Hakkın rahmetine ulaşmış esirgenmiş kutlu şehit olan yiğitlerin sevgilisi

Baş tarafında :

- 1 — تاريخه سادس عشر
 - 2 — من شهر رمضان المبارك
 - 3 — سنة اثني عشر وثمانماية²⁴
- Ayak tarafında ise :
- 1 — المموت كأس وكل الناس
 - 2 — شاربیه والقبر باب وكل ا
 - 3 — لناس داخله²⁵

2 - Turgut oğlu Erdoğan Bey kızı Fatma Hatun kabir taşı:
Bu taş kurşunî renkte mermerden sanduka biçiminde yapılmıştır (Resim. 7, 7A). Üzerinde şu yazılar vardır:

1 — بسم الله الرحمن الرحيم لا اله الا هو الحى القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما فى السموات وما فى الارض

2 — من ذالذى [Böyledir] يشفع عنده الا باذنه يعلم ما بين ايديهم وما خلفهم ولا يحيطون بشئ من علمه الا بما شاء وسع كرسية السموات والارض ولا يؤده

4 — حفظها وهو العلي العظيم²⁶ صدق الله العظيم

Baş tarafında :

- I — مرحومه
- II — مغفوره فاطمه
- III — خاتون بنت ارطوغدى بك²⁷

Ayak tarafında :

- I — فى تاريخه
- II — اربع و سبعين و ثمانماية²⁸

3 - Süleyman Şah kızı Cihan Şah Hatun kabri:

Bu mezar taşı da sanduka şeklindedir.

büyüklerin ve beylerin iftihar ettiği Hüsamü'd-din Pir Hasan Bey dünyadan ahirete göçtü. Tanrı kabrini nurlu, durağını cennet cylesin" demektir.

²⁴ "Onun ölüm yılı, 812 senesi Ramazan ayının on altıncı günüdür."

²⁵ "Ölüm bir kâsedir, bütün insanlar ondan içerler ve kabir bir kapıdır, insanların hepsi oraya girerler."

²⁶ Sure-i Bakara'nın 255 nci âyetidir.

²⁷ Erdoğan Beyin kızı Hakkın rahmet ve mağfiretine ulaşmış olan Fatma Hatun" demektir.

²⁸ Onun tarihi 874 dedir.

Damarlı, esmer renkte mermerden yapılmıştır (Resim 8).. Üzerinde şu yazılar vardır :

- 1 — قال رسول الله صلى الله عليه وسلم المؤمن لا يموتون بل ينقلون من دار الى دار صدق رسول الله وصدق حبيب الله²⁹
- 2 — ولو كانت الدنيا تدوم لواحدا لكان رسول الله فيها مخلدا³⁰
- جهان ای برادر نماند بکس —
دل اندر جهان آفرین بند و بس
- 3 — ممکن تکیه بر ملک دنیا و پشت -
که بسیارکس چون تو پرورد و کشت
چو آهنگ رفتن کند جان پاک -
چه بر تخت مردن چه بر روی خاک³¹
- 4 — انتقلت المرحومه المغفوره السعيدة الشهيذة المبرورة من دار الفنا الى دار البقا جهان شاه خاتون بنت سليمان شاه في سنة خمس [Böyledir] سبعين و ثمانماية
- 5 - 6 آه الموت³²

4 - Turgut oğlu türbesinden Müzeeye kaldırılmış olan mezar taşlarının en önemlilerinden birisi de Mehmed Şah'ın kabir taşıdır.

²⁹ Meâlen Türkçesi "Tanrı elçisi söyledi:

Tanrı'ya inananlar ölmezler. Belki bir evden diğerine -dünyadan ahirete- nakledilirler. Hakkın elçisi ve sevgilisi olan Hazret-i Muhammed doğru buyurdu."

³⁰ Eğer dünya bir kimse için sürekli olsaydı, onda Tanrı'nın elçisi ebedî kalırdı.

³¹ *Gülistan* 1261 Mısır tab'ı. Sa. 14; Türkçesi: "Ey kardeş, dünya kimseye kalmaz. Gönlünü hakka bağlayıp, dünya mülküne inanma. O çok kimseleri senin gibi besledi ve öldürdü. Ecel gelince taht üzerinde veya toprak üstünde ölenin ne değeri vardır."

³² "Hayır sahibi mübarek, şehit, esirgenmiş ve Tanrı'nın rahmetine kavuşmuş olan Süleyman Şah kızı Cihan Şah Hatun un fena evinden beka evine göçmesi 875 yılındadır. Ah ölüm" demektir.

³³ *Âyet el-kürsi*. Yukarıda yazıldı.

Bu taş Pir Hasan Beyin kabir taşı gibi büyüktür. Beyaz mermerden yapılmıştır (Resim 9 - 9A). Üzerinde şu yazılar vardır:

2-1 — بسم الله الرحمن الرحيم الله لا اله الا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما في السموات وما في الارض من ذا الذي يشفع عنده الا باذنه يعلم ما بين ايديهم وما خلفهم ولا يحيطون بشيء من علمه الا بما شاء وسع كرسيه السموات والارض ولا يؤده حفظها

3 — وهو العلي العظيم³³ وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم المؤمنون لا يموتون بل ينقلون من دار الى دار³⁴ دنيا سراى منزل دار قرار نيست

4 — برکس نعيم لذت او پايدار نيست³⁵ عجب نيست از خاک اگر کل شکفت کی چندین کل اندام در خاک خفت³⁶ سوز دل عاشقان بر افلاك شده

5 — از ماتم او همه جيب چاك شده بنكر كه چنين سروقد و خوب و لطيف پاک زميان جمع زد خاک شده³⁷ هزار سال پس از محك (!) چو بر من كندرى زخاك نعره بر

10 — آرم كه من احيا سرودى (?)³⁸

6 — كچد كنده ناكهان اخر ماه محرمده دوشنبه كن عيان كلد فرمان اول آچدى قان دلى خون دن نقل اتدى بو فنادن بر بقاى جاو دان اول كل ا

7 — ندام و لطيف و خوب روى و سروقد اول محمد اول شاهم او شهيد نوجوان اول يزى شمس منور اول بدر تام حنين اول كزى تركس لرند

³¹ *Hadis-i Şerif*. Tercemesi yukarıda yazıldı.

³⁵ Dünya devamlı bir ev ve saray olmadığı gibi, onun nimet ve lezzetleri de kimseye bâki değildir.

³⁶ Toprakta gül açtığına hayret etme. Çünkü nice gül endamlar toprak içinde uyumaktadırlar.

³⁷ Aşıklarının gönül ateşleri göklere çıktı. Onun mâteminden herkes yakasını yırttı. Bakınız ki öyle güzel, lâtif ve servi boylu olan -Mehmed Şah- aramızdan gitti. Heç toprak oldu.

³⁸ Aradan bin yıl geçtikten sonra bile topraktan diri sesleri çıkarırım, ahım yükselir. (?)

13 — ن مست اولان دوستان
 8 — اول قشى انجه هلال و اول دشى در عدن
 اول اننى كلى لطافت اول سزى جوهر فشان اول تى
 كندن ارى اول جان لروك جانانى اول لى قزل كل
 بيرغى اول طوطى

14 — شكر لسان حق تعالى غر فہ جنانده

12 — قلسون تا قيا [مت] روحنى ساكن ³⁹

11 — Bu satır kırıktır. Okunamadı.

9 — چون شكر اين تروج آيد (?) ⁴⁰

Turgut oğlu Türbesindeki mezar taşlarından iki tanesinin de bu civardaki Sadrü'd-din Konevî türbesine kaldırılmış olduğu anlaşılıyor ⁴¹.

I - Bunlardan birisi Sultan Ahmed bin Mustafa'nın mezar taşıdır. Mezar taşı mermerdir. Beşgen prizması şeklinde bir sandukadır. Takriben ortasına yakın bir yerinden kırılmıştır. Kalan kısmının uzunluğu 0,45 , yüksekliği 0,16 dir. Yan yüzlerine 4 satır halinde *Âyet'el-kürsî* yazıldığı kalıntılarından anlaşılmaktadır. Baş tarafında ve iki satır halinde şu :

1 — وفات المرحوم

2 — سلطان احمد بن مصطفى

yazıları yazılmıştır. Mustafa oğlu Sultan Ahmed'e ait olan bu mezar taşının tarih kısmı kırık olduğu için Sultan Ahmed'in kim olduğu bilinmemiş, bazı tahminlere yol açmıştır. Kanunî'nin

³⁹ Türkçe satırların bugünkü şivemizle ifadesi şöyledir:

"Muharrem ayının sonunda Pazartesi günü açıkça (Ecel) fermanı geldi, kan tasından (Ecel) şerbetini içti. O bu dünyadan ebediyet âlemine göçtü. Mehmed Şah gül gibi endamlı, servî boylu yumuşak ve güzel yüzlü idi. Genç iken şehit oldu. Yüzü ayın ondördünden, güneşten parlaktı. Nerkiş gibi gözlerinden dostları sarhoş olurdu. Kaşları ince hilâl, dişi Aden incisi, alını gül gibi taze idi. Konuşurken sözlerinden cevherler saçılırdı. Teni gün ışığından temizdi. Canların cananı olan o zatın dudakları kızıl gül yaprağına benzerdi. Şeker diliyle tutiler gibi konuşurdu. Ulu Tanrı ruhunu cennet köşklerinde kıyamete kadar sakin eylesin."

⁴⁰ Çünkü bu şükürden ferahlık gelir (?)

⁴¹ Löytved, *Konia*. Sahife 84.

oğlu Şehzade Mustafa'nın Ereğli'de katli hâdisesi arasında Busbecq tarafından rivayet olunan şu vak'a vardır: Sultan Mustafa'nın henüz pek küçük bir oğlunu İbrahim isminde bir tavaşi hiyle ile annesinin kucağından alıp, boğmuştur ⁴². Adı belli olmıyan bu çocuğun Kanunî Sultan Süleyman'ın torunu olduğu bazı mütalâalarla kabul edilmiş görülmektedir ⁴³. Halbuki Fatih'in oğlu ve Konya valisi Şehzade Mustafa'nın Ahmed adında bir oğlu varmış ⁴⁴. Babasının vefatiyle ikbali sönen Sultan Ahmed'in Konya'da ölmüş bulunduğu bu mezar taşından anlaşılmaktadır. Bu itibarla Sultan Ahmed'in Fâtih'in torunu olması ihtimalini daha kuvvetli bulmaktayım.

II - Hûb'eslem mezar taşı da mermerden yapılmıştır. Güzel ve girift rûmî motiflerle süslüdür. Bu taş da takriben yarısından itibaren kırılmıştır. Kalan kısmının uzunluğu 0,47 , yüksekliği 0,38 dir. Yan satırlarında *Âyet'el-kürsî* ile (المؤمنون) Hadîs-i Şerifi yazılmıştır. Baş tarafında üç satır yazı vardır. Birinci satır besmeledir. İkinci ve üçüncü satırlar da:

2 — وفات المرحومه

3 — خوب اسلم

yazıları vardır. Dr. J. H. Löytved'in gördüğü vakit bu taşın kırılmamış olduğu anlaşılıyor. Zira müellif *Konya* kitabının 97. sıra numarasında Hûb'eslem'in, 870 H. yılında vefat ettiğini, babası adının Yusuf Ağa olduğunu kaydetmiştir.

Görülüyor ki Turgut Oğulları burada kendilerine bir türbe yapmışlar, buna vakıflar bağlamışlardı. Evlât ve ahfadından ahrete intikal edenler de etrafına toplanmış bulunuyorlardı. Böylece ve asırlarca sürüp gelen şu tarihî ananeyi bozmak, dağıtmak hiç şüphe yok ki doğru bir hareket sayılmaz. Türbeyi onarmak ve yukarıda tesbit olunabilen mezar taşla-

⁴² Hammer, M. Ata terc., D.O.T., Cilt. 5. Sahife 40.

⁴³ Türk Tarih Kurumu IV. Kurultay zabıtları, Sahife 168.

⁴⁴ *Sicill-i Osmanî*. Cilt. 1. Sahife. 192.

rını tekrar yerine koymak suretiyle ihya etmek hakikaten isabetli bir hareket olmaktadır.

Son günlerde Turgut oğlu türbesinin kuzey tarafından topraktan çıkarılıp Müzeye kaldırılan bir mezar taşı daha vardır (Resim. 10). Mermerden sanduka şeklinde olan bu taşın üzerindeki yazılar şunlardır:

- 1 — بسم الله الرحمن الرحيم الله لاله الا هو الحي القيوم - له ما في السموات وما في الارض من ذا الذي يشفع - ولا يحيطون بشئ من علمه الا بما شاء - وهو العلي العظيم⁴⁵
- 2 — انتقلت من دار الفنا الى دار البقا المرحومة المغفوره السعيده الشهيده اسم پادشاه خاتون بنت قاسم چلبی
- 3 — في التاريخ او ابل من شهر محرم سنه احد [ى] وثلثين وثمانمائه الى رحمة الله تعالى نور الله قبره الملك⁴⁶
- 4 — لا اكره في الدين قد تبين الرشده من الغي فمن يكفر بالطاغوت ويؤمن بالله فقد استمسك بالعروة الوثقى

B - Turgut oğlu Pir Hüseyin Beyin Kalenderiye zaviyesi:

Turgut oğullarından Emir Şah Bey oğlu Pir Hüseyin Bey Konya'nın bugünkü Musalla mezarlığı yanında Halkabegüş türbesi civarında bir (Kalenderiye) zaviyesi⁴⁷ yaptırmış ve Süleyman oğlu Bedrü'd-din Mehmed'i oraya şeyh tâyin eylemiştir. Zaviye evvelce yıkılmış, bugün yeri bile belli değildir. *Konya Vakıflar Müdürlüğü*

⁴⁵ *Âyet el-kürsî* ve müteakip âyetin bir kısmıdır.

⁴⁶ "Kasım Çelebi kızı merhum ve mağfur; mübarek şehit Eslem Padişah -Tanrı rahmet eylesin ve kabrini nurlandırırım- 831 yılı Muharrem ayının başlarında fena evinden beka evine göçtü" demektir.

⁴⁷ Kalenderilik; melâmilik, beктаşilik gibi islâmî tarikatlardandır. Sonraları beктаşilik tarafından temessül edilmiştir. Abdülbaki Gölpınarlı: *Yunus Emre, Hayatı*, Sa. 18, 43, 273.

vakfiye kayıt defterinde vakfiyenin bir sureti vardır⁴⁸.

Vakfiyenin baştan bir satırı duadır. Sonra Vâkıfın elkabı gelir. Pir Hüseyin Beyin mevki ve memuriyetlerini ifade eden elkabı aynen yazıyorum.

« وفق الله تعالى الامير الكبير المعظم الملك الامراء والاكابر ذى المحامد والمفاخر زعيم الجيوش مقدم العساكر نائب الحضرة العليا⁵⁰ في امور الدين والدنيا صاحب الخيرات والحسنات پير حسين بك ابن الامير الكبير المرحوم والمغفور امير شاه بك . . . »

yani "ulu bey olan ve Hakk'ın rahmetine kavuşmuş Emir Şah Bey oğlu ve hayır hasenat sahibi, din ve dünya işlerinde hükümdarın vekili, ordular Genel komutanı, iyi huylu, ünlü şanlı, beyler beyi olan Pir Hüseyin Bey" Konya şehri dışında Halkabegüş yanında ve şeyhlerin, âriflerin kutbu Niksarlı(?) Ebubekir merkadi yanında ve Kalenderhane denilen yerde yaptırdığı Kalenderiye zaviyesi için batısında yol, kuzeyinde Mevlâna Sıracü'd-din türbesi⁵¹ güneyinde Eşekçi

⁴⁸ Konya Vakıflar Müdürlüğü, *Vakfiye kayıt def.* C. 4-6. Sa. 203.

⁴⁹ Melik ül-ümera, ملك الامراء devlet ordularının genel komutanı anlamınadır. Bak. İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhul*, S. 108.

⁵⁰ "Naib al-Hazret al-ulya, Hükümdarın vekili demektir. *Aynı eser* S. 103.

⁵¹ Sıracü'd-din Urmevi'nin 663 H. (1264 M.) - 682 H. (1283 M.) yılları arasında Konya kadısı olduğuna dair -telif ettiği kitaplar üzerinde-şerhler vardır. Bu şerhler ve diğer kayıtlara göre Mevlâna'nın sülâlesi hakkında şöyle bir şecere yapmak mümkün oldu:

Ahmet Urmevi
Ebubekir
Ebü's-sena Sıracü'd-din Mahmud Urmevi
Ömer
Ali

Mevlâna İmadü'd-din Mehmed
Bedrü'd-din Mahmud (Kutlu Melik hatunun zevci)

Mürî'üt-tevarih; sahife 370 de Sıracüddin Urmevi'nin 672 H. (1273 M.) yılında vefat ettiği yazılmış ise de Müze Yusufağa kitaplığı'nın 6175 numarasında kayıtlı ve adı geçen telif ettiği (*Metali'ül-envar*) adlı kitabın sonunda 682 H. (1283 M.) yılında vefat ettiği kayıtlıdır. Bu kayıtlar ayrıca neşredilecektir.

oğlu milkiyle sınırlanmış ve ziraata salih olan arazisini vakfetmiştir. Vakfın tevliyetini sağlığında üzerine almış sonra oğlu:

«... الشاب النجيب المقبل المكرم قدوة السلالة
فخر ال طورغود الامير المحترم المسمى
بطورغود...»

“gençlerin asîli ve sevgilisi, Turgut oğullarının iftihar ettiği sayın Emir Turgut’u” ve onun evlâtlarını mütevellî tâyin eylemiştir. Vakfın gelirleri önce zaviyenin onarımına sarfedilecek, artanı mütevellisine ve zaviyenin diğer ihtiyaçlarına harcanacaktır. Vakfiye yazıldığı zaman bu zaviyeye Kalenderiye taifesinin efendisi şeyhlerin ve bilginlerin kuvvetlisi, Süleyman oğlu Bedrû’d-din Mahmud şeyh tâyin olunmuştur. Vakfiye; 10 Recep 832 tarihinde yazılmıştır.

C- Turgut oğullarından Pir Hüseyin Bey oğlu Ahmed Beyin Konya’da İplikçi camii’ne yaptığı vakıflar :

Konya’da bugünkü Ziraat Bankası ile Merkez Kiraathanesi arasında İplikçi camii vardır. Halen Klâsik Eserler Müzesi olarak kullanılmaktadır. İplikçi camii ve yanındaki medrese vakfiyesine göre 598 H. (1202 M.) yıllarında Türkiye Selçukluları devleti ümerasından Şemsü’d-din Altun Bey⁵² tarafından yaptırılmıştır. Bezi ve dairevi kubbeler, sepet kulpu şeklindeki kemerlerle takviye edilmiş tonoslar ve mütekati tonoslarla tutturulmuş olan tavanı ve bu tavanın dayandığı pilpayeler camii’ne lââyık olduğu ihtişamı vermektedir. Camii’nin, 733 H. (1332 M.) yılında Mesud oğlu Hacı Ebubekir tarafından onarılmış, yenilenmiş ve genişletilmiş olduğunu gösteren bir kitâbesi vardır. Bu onarımdan tam 101 sene sonra bozulmuş ve tamire muhtaç bir duruma gelmiş olan İplikçi camii’ni Turgut oğlu Ahmed Bey ele almıştır.

Ahmed Bey Alâü’d-din cami’indeki meşhur *Kur’an-ı Kerim*den fala bakmış niyyetine uygun âyetler açılınca önce Şemsü’d-din Altun Bey camii’ne üç adet *Kur’an-ı Kerim* armağan ederek hayrat hademelerinin okumalarına vakfeylemiştir. Vakfiyede şu yüksek :

«... الامير المكرم والنجيب المفخم مظهر آيات
اللطيف والكرم معلاء ارباب الحكمة والحكم
مربي اصحاب العلم والعلم مرجع ارباب السيف
والقلم حافظ فنون كلمات ابوابها وفصولها
كافل مصالح العباد كامل الايمان والانتقاد
الختص بعناية الملك الخلاق احمد بك بن طرغوت
بك المعروف بابو الفضل محمد بن عبدالرزاق...»⁵³

vasıflarla anılan Ahmed Bey, Sultan defterinde kayıtlı mülkü olan Saideline -bugünkü Kadınhanı ilçesine - tabi Apsarı köyü ile Zengicek vilâyetine tabi Maydos karyesini; cami-i şerif hizmetine 834 yılı Zilkade ayı başlarında vakfedüp hasılâtını tecvit üzere *Kur’an* okumasını bilen iki devir-han; yaşlı, bilgin bir hatip ve bir imam ile camii’nin idaresine, hediye olunan üç *Kur’an-ı kerim*in muhafazasına bakan bir kayyuma verilmesini şart koymuştur. Bu vakfiye Konya Vakıflar Müdürlüğü vakfiye kayıt defterinde yazılıdır.⁵⁴ Ayrıca bir sureti de aynı dairede mevcuttur (Resim 11).

Turgut oğulları vakfından Konya’da Eski Atpazarı mevkiinde Ahi Murat hamamı varmış. Bu hamamı Turgut oğullarından hangisi vakfetmiştir. Vakfına, vakfiyesine henüz rastlamadığımız bu hamama ait şer’iye sicillerinde iki mahkeme kararı gördük:

Bunlardan birisi hamamda yevmiye bir akça vazife ve bir hisse ile Turgut oğ-

⁵³ “Tanrı’nın lütuf ve yardımları kendisine ayrılmış, inanış ve kulluğu tam, kullarının işlerinin kefilî, kelime fenlerinin bab ve fasıllarını ezberden bilen; kalem ve kılıç eri, âlem sahiplerinin sığındığı, ilim sahiplerinin hocası, ilim ve hikmet adamlarının yükseği, ihsan ve lütufları açık, asalet sahibi ve saygı değer bey olan, ayrıca Abdur-rezzak oğlu Ebû’l-fazl Mehmed namıyla anılan Turgut oğlu Ahmed Bey” demektir.

⁵⁴ Konya Vakıflar Müdürlüğü *Vakfiye kayıt defteri* C. 4-6. Sa. 34.

⁵² *Selçukname* Houstma tab’ı. Diğer şekiller için *Türk Tarih Kurumu Belleten’i* C. 42. Sa. 197 ve *Konya Halkevi Dergisi* sayı: 6. Sa. 374 de. bilgiler vardır.

İu vakfının kâtipliğine dair 1070 tarihli berattır. ⁵⁵ Diğerisi ise zamanının fen memuru tarafından hamamın onarımı için hazırlanmış bir keşifnamedir. Keşifname 1071 H. yılındaki inşaat malzemesini hele kül ile kireçten bir nevi harç yapıldığını göstermesi bakımından önceliklidir. Aynen dercediyoruz:

"Mahmiye-i Konya'da merhum Turgut oğlu evkafından Eski Hamamı demekle maruf hamamın hâlâ hamamcısı olan rafii'l-kişâp Mevlâna Mustafa Efendi meclis-i şer-i şerife gelip takrîr-i kelâm idip hamam-ı mezburun külhan damının nısfı hedm olup ve nısfı ahirinin dahi kirişleri ve ağaçları çürüyüp ve kırılıp mahall-i tehlike olup cümlesi açılıp tec-dide muhtaç olup ve su mahzeninin duvarından su külhana cari olup ve külhanenin külpeteğinden külhana su cari olup tamir ve termime muhtaç olmağula canib-i şer'den üzerine varılıp keşf ve tahrir olunması matlubumdur. Dedikte saab-ı şer'den Mevlânâ İbrahim Efendi tayin ve irsal olunup ol dahi zeyl-i kitapta isimleri mastur olan müslimin ile hamam-ı mezburun üzerine varıp külhana nazar eylediklerinde damının nısfı hedm olup ve nısfının kirişleri ve ağaçları çürüyüp ve kırılıp mahall-i tehlike olup ve su mahzeninin duvarından su külhana cari olup ve külhanenin külpeteğinden külhana su cari olup bu cümle tecdit ve tamire muhtaç olduğunu müşahede eyledikten sonra külhan damının kirişleri ve ağaçları ve örtülmesi ve su mahzeni ve duvarı kül ve kireçle tamir olunması ve külhan külpeteğinin tamir olunmasını usta Yasef zimmi tahmin-i sahih ile ondört bin akçaya tahmin eylediğini mevlâna-yı mezbur mahal-linde tahrir idip badehû meclis-i şer'e gelip vukuu üzere haber vermeğın tecdit ve tamire izin birle ma veka' bit-talep ketb ve tahrir olundu. Hurrîre fi evahir-i Şevvalü l-mükerrrem lisene ihda ve seb'in ve elf ⁵⁶.

Fahrü'l-meşayihü'l-kiram Mevlâna Şeyh Abdullah Efendi.

Fahrü'l-kuzzat Mevlâna Mustafa Efendi.
Zuhrü'l-meşayihü'l-kiram Mevlânâ Osman Efendi.

Zuhru'l-eşbah Abdu'l-baki Ağa. Kıdve-tü'l-kuzzat Mevlâna Mehmed Efendi.
Zuhru'l-kuzzat Mevlâna Mehmed Efendi.
Fahrü'l kuzzat Mevlâna Ahmed Efendi.
Zuhru'l- Müderrisin Mevlâna Ahmed Efendi ve gayrihüm.

2. Turgut oğullarının Konya çevresinde bulunan eserleri :

A - Sarayönü'nde Pir Hüseyin Bey camii :

Cami içten içe 11,70×17,90 metre eb'adında bir temel üzerine kurulmuştur. Duvarları kireç harçla moloz taştan yapılmıştır. İki sıra üzerine beşerden on tane ağaç sütuna dayanarak büyük kirişlere bindirilmiş düzgünce ağaçlarla tavanı tutturulmuş, üstü çinko örtülmüştür. Salon büyük küçük muhtelif pencerelerle aydınlatılmıştır. Müezzîn mahfili ve minberi ahşaptır. Kayda değer bir işçilik yoktur. Batı tarafına bir kapı açılmıştır. Buraya kadar anlatılan cami 1310 H. (1894 M.) yılında Sarayönü köyü -şimdi bucak merkezi- zenginlerinden Hacı Abdullah Ağanın delâletiyile yapılan kısımlardır. 1944 yılında cami'e bir de minare ilâve edilmiştir. (Resim 12, plân 2).

Cami'in ilk bânisi olan Pir Hüseyin Bey zamanına ait mihrabı çok güzeldir. Mihrap hücresi ve yanları 4,6 köşçeli, baklava ve yıldız biçimli çinilerle süslenmiştir. Yan silmelerinde alçı kalıpla dökülmüş yazılar ve bezemeler vardır ⁵⁷. (Resim 13).

Cami'in, bu gün önünde duran, eskiden yazlık kısmı için mihrap ittihaz edilmiş bulunan gayri islâmî bir lâhit kapığı vardır. Kenarlarına Lafz-i Celâl ve âyetlerle (تاریخه سنه احدی عشر وثمانیایه) yazıları yani (onun tarihi 811 yılıdır.) cümlesi yazılmıştır. Cami'in 811 yılında yapıldığını gösteren bu tarih önemlidir. Cami'in kapısında evvelce kitâbesi olduğu

⁵⁷ Dıştan birinci silmede yazıları 13 defa

آفتابا بار دیگر خانرا بر نورکن
دو-تاتارا شاذکرد آن دشهاترا کورکن

دامک العز والبقا
yazıları 15 defa yazılmıştır.

⁵⁵ Konya Müzesi Şer'îye sicil defteri. Sayı 11. Sahife 175.

⁵⁶ Konya Müzesi Şer'îye sicil defteri. Sayı 11. Sahife 88.

ve bu kitâbede Sarayönü, şark (?) köylerindeki mezraa öşürlerinin vakfedildiğini; merhum Silleli Said Beyin notlarından öğreniyoruz. Kitabın bugün ortada yoktur. Cami'in imam ve hatip beratlarında ilk bânisinin Pir Hüseyin Bey olduğu yazılıdır. Bu cami hakkında başkaca vesikaya malik değiliz.

B- Ilgın'da Pir Hüseyin Bey camii:

Ilgın'da çarşı içindedir. Etrafı zamanla bir metre kadar yükselmiş, cami de çukurda kaldığı için halk arasında Çukur Cami adıyla de söylenir. Cami'in namaz salonu 16.5 x 33.10 metre eb'adındadır. Anadolu Selçukluları ve Karaman Oğulları zamanlarında yapılmış namaz salonu doğudan batıya uzanan müstatil şeklindeki ulu camilerin küçük bir örneğidir⁵⁸. Cami'in duvarları kârgirdir. Mihrap üstünde küçük bir kubbesi vardır. Ortada gayri İslâmî sütun başlıkları konmuş mermer sütunlara, yanlarda duvarlara dayanan kirişler üzerine ağaçlar atılarak tavan tutturulmuş ve üstü toprakla kapatılmıştır. Doğu ve güneye açılan türlü pencerelerden ışık alır. Cami'in kapı ve pencerelerinde mihrap ve minaresinde mimarî tezeyinat olmadığı gibi kitâbesi de yoktur (Resim 14, plân 3).

*Vakflar Müdürlüğü vakfiye kayıt defterinde*⁵⁹ bu cami'e ait vakfiyenin iki sureti vardır. Bu iki sureti karşılaştırarak elde edilen metnin Türkçe özeti şudur:

Vakfiyenin başında, Karaman Evkaf Müfettişi Arif oğlu Ali, Ilgın kadısı Murad oğlu Hacı Mehmed ve İstanbul kadısı Mehmed oğlu Abdurrahim, Konya kadısı Yakub oğlu Ahmed ve Halil oğlu Ahmed, Abıgerm = Ilgın kadısı Mehmed oğlu Mahmud ve tekrar Konya kadısı Kadızâde Hacı Mehmed'in vakfiyciyi gör-

düklerine ve İslâm dini esaslarına uygun bulduklarına dair şerhleri vardır. Vakfiyenin baştan 12 satırı Ulu Tanrıya, Onun büyük elçisi Hazret-i Muhammed'e evlât ve ashabına saygı yazıları, vakfın lüzum ve mânevi değerlerine ait hükümler vardır. Vâkıf şu yüksek elkapla anılmıştır.

ثم ان الامير الكبير ذى القدر الخطير سيد الامرا
والاكابر حاوى المعالى والمفاخر صاحب الخيرات
والحسنيات وراغب الصدقات والمبرات المدعو
بحسين بك ابن طورغود بك ادام الله تعالى توفيقه

Yani beylerin ve uluların büyüğü ve hatırı sayılır efendisi yüksek huylar, hayır hasenat sahibi ve bu işleri benimseyen büyük kumandan Turgut oğlu Hüseyin Bey -Tanrı yardımlarını eksik etmesin- helâl ve temiz malından Ab-ı germ = Ilgın şehrinde Tanrı rızasına uyup sevabını isteyerek ve cezasından korkarak bir cami yaptırdı. Bu vakfiyenin yazıldığı zaman eli altında mülkü olan Yendiğin⁶⁰ köyünün üçte birini, yine Ilgın'a bağlı Keşürlü⁶¹ köyünün tamamını ve Ilgın'a bağlı Bayat köyünün 2/3 nü, Ruus köyünün 2/12 hissesini, Ilgın ilçesi içindeki dolap, Kapı harımı, Kerim koçu, Sulu bağı arazilerini Bödük köyünde ziraate elverişli arazinin hepsini ahır höyüğündeki arazi parçasının tamamını bütün haklariyle ve her şeyiyle doğru ve dinî esaslara uygun olarak vakfetti. Vakfedilen bu köylerle arazi gelirlerinin 1/4 i cami'in onarımlarına sarfedilecek, artan mahsul beş parçaya bölünerek bir buçuğu cami'in hatibine, bir buçuğu da

⁵⁸ Yendiğin, Ilgın'ın 15 km. Batısında 112 evli bir köydür. Burada iki cami vardır. Birisinde gayet sanatkârane yapılmış gayri islâmî sütunlar, sütun başlıkları kullanılmıştır. Diğerinde mimarî bir hususiyeti yoksa da bitişindeki türbe önemlidir (Resim 15), türbede kitâbe yoktur. Halk elinde 1300, 1277, 1290, 1253 tarihli imam, hatip beratları vardır. Bu beratlarda (Ilgın kazasına tabi Yendiğin karyesinde vaki Kuzucu Sultan Camii mülhak vakfından almak üzere ilâ...) yazıları vardır. Rivayete göre Kuzucu Sultan, Nasreddin Hoca'nın medrese arkadaşısı imiş.

⁶¹ Vakfiyede كاشورلو، كاشورلو şeklinde yazılmıştır.

⁵⁸ *Nühcetü'l-menazil*, S. 23'de cami'in bu şekline ve gayri islâmî sütunlara bakarak kiliseden çevirme olduğu yazılmışsa da doğru değildir. Çünkü vakfiyesinde yeniden inşa edildiği açıklanmıştır.

⁵⁹ *Vakflar Müdürlüğü Vakfiye kayıt defteri*. C. 1-3, S. 398 ve C. 4-6, S. 252.

güzel ve doğru olarak *Kur'an* okuyabilen dört hafız'a eşit olarak bölünecek, yarımşar hisse de müezzin ile kayyuma verilecektir. Pir Hüseyin Bey sağ kaldıkça bu vakfın bakımı ve yönetimi kendisine ait olacak, öldüğü vakit kendi oğlu olan Turgut Bey müteveli olup bakiye kalan 1/5 hisseyi alacaktır. Bu kuruluş nesilden nesile sürecek, onlardan kimse kalmazsa, Ilgın kadısının reyile başka bir müteveli tâyin olunacaktır. Eğer cami yıkılır, yeniden yapılamazsa, cami'in, vakıf gelirleri müslümanların fukarasına kalacaktır. Vâkıf bu vakıfları tescil için (Toras = Torani) ⁶² oğlu Mehmed nam kimseyi, sair mütevelliler gibi tasarruf etmek üzere vekil ve müteveli tâyin etti. O da teslim aldı.

Vakfiyenin sonunda -diğer vakfiyelerde olduğu gibi- vakfın doğruluğu, bozulmaması, şartlarının hiçbir suretle değiştirilmemesi hakkında hükümler vardır. Vakfiye 826 Hicret yılı Şevval ayının 23 ncü günü yazılmıştır. Ali oğlu İsmail, Ali oğlu Ahmed, Abdi oğlu Ali vakfiyenin şahitleridir ⁶³.

C- Ilgın'ın Mahmuthisar Tekkesi köyünde Dediği Sultan Türbesi, Dediği Sultan ve Turgut Oğullarının Anadolu'ya gelmesi hakkında menkıbeler ve Turgut Oğullarının bu türbeye yaptıkları vakıflar:

Sultan dağları'nın bir kolu olan Kembos dağının Ilgın ovasına nazır eteklerinde suları bol, manzarası güzel Eldaş, Mahmuthisar ve Mahmuthisar Tekkesi köyleri vardır. Bu köyler Ilgın'a 12-18 km. uzakta ve yekdiğerine 2-3 km. mesafededirler. Bu köylerin yerinde ilk ve orta çağlarda bir şehir bulunduğunu kabul ettirecek bir çok gayri İslâmî kitâbeler, mezar taşları, kabartma resimler ve heykeller vardır (Resim 16). Dediği Sultan türbesi, Mahmut-

hisar Tekkesi köyünün güney doğusunda ve bir kilometre kadar ilerisinde yüksekçe bir mevkededir. Türbenin duvarla çevrilmiş bir haziresi vardır. Burada Yahya Bey kızı Selçuk Hatunun, 1015 H. (1606 M.) yılında vefat etmiş İbrahim Fakıh kızı (Selime Kadın)ın, 1009 H. (1600M.)de ölmüş Hisar Bey kızı Emine'nin, 1286 H. (1869 M.) tarihli Mehmed Ali oğlu Memiş'in mezarları vardır. Bu avludan medhale girilir. Medhal camilerin son cemaat mahalli gibi ortadan bir yol ile ikiye bölünmüştür. Burada kaymakam Raşid Bey'in 1311 H. (1893 M.) de ölen kızı Lâtife Hanımın, 815 H. (1412 M.) tarihinde vefat eden Hasan Bey oğlu Mehmed Bey'in güzel işlenmiş ve yazılmış mezar taşları vardır. Medhalden bir kapı ile Sultan Dediği'nin medfun olduğu türbeye girilir. Türbenin, köylülerin anlatışına göre, demir hindiden gayet güzel işlenmiş bir kapısı varmış, bu kapı vaktiyle karlı bir gecede aşırılarak Konya hıristiyanlarından birisine satılmış, Avukat Ziya Alp'in ifadesine göre Almanya'ya kaçırılmış imiş (?); bu gün yerine tahta bir kapı takılmış bulunmaktadır. Bu kapıdan türbeye girildiği vakit ortada mescide giden bir yol ve bu yolun sağında bir, solunda iki kabir vardır. Sağındaki kabirin Sultan Dediği'ye, soldaki kabirlerden birinin ailesine ait olduğu söylenmektedir. Üçüncü kabirin kimin olduğu bilinmiyor. Mezar taşlarında yazı olmadığı için de hakikat anlaşılamıyor. Türbenin üstü ortada tuğladan yapılmış bir kubbe, yanlarda aynı şekilde işlenmiş iki tonosla kapatılmıştır. Burada inşaatın asaleti derhal göze çarpmaktadır. Buradan binanın mescit kısmına girilir. Mescit kapısının yan söveleri ve sövelerin üstüne atılan kiriş gayet güzel motiflerle işlenmiş mermer parçalarıdır. Kapının üstünde mermer üzerine güzel bir Selçuk neshiyle yazılmış ve Konya vilâyetindeki kitâbelerin en eskilerinden birisi olan çok önemli bir kitâbe vardır. Kitâbeyi aşağıda göreceğiz.

Mescit kısmı, dört köşe bir temel üzerine kurulmuş ve yarım kubbe şeklindeki

⁶² Vakfiye suretlerinde طوراس ' طورای böyle ayrı ayrı iki türlü yazılmıştır.

⁶³ Vakıflar Müdürlüğü Vakfiye Kayıt defteri C. 1-3. S. 398, C. 4-6. Sa. 252. Ilgın'ın Medrese nam köyünden Hacı Yusuf bu ilceye bağlı Geçit köyündeki değirmenin 1/12 sehmini 1074 tarihinde bu cami'in hatibine vakfetmiştir.

tromp= köşe bentlerle sekize bölünerek kubbe kasmağına varılmış ve üstüne basıkça bir kubbe yapılmıştır. Mescidin içten içe eb'adı 5.40×5.20 dir. Mescidin kible-sinde güzel bir mihrabı ve müteaddit pencereleri vardır. Burası türbeyi ziyarete gelenlerin namaz kılmaları için bir mescit veya bir hankâh olarak mütalâa edilebilir.

Buraya kadar yazılan binanın genel durumu türbe müstesnâ mimarî değer taşımayan basit bir yapıdır, ve son yıllarda tekkenişinlerden Abdurrahman tarafından yaptırılan onarıma aittir. Bununla beraber mescidin mihrap girintisi içine, su oluşu=çörtm olarak saçağına alem kaidesi yerine kubbe üstüne konmuş ve Selçuk tezyinatının en güzel motifleriyle bezenmiş mermerler; mihrap yanlarında üzerine: العزالدائم والاقبال والدولة والسلامه yazıları yazılmış taş raflar, mescidin kapı söveleri ve kitâbesi gösteriyor ki II. Kılınç Arslan'ın azath cariyelerinden Sanavber Hatun buraya güzel bir mescit yaptırmıştır. Çok muhtemeldir ki kendisi de burada medfun olsun. Yukarıda sözü geçen kitâbe şudur (Resim. 17):

- 1 — امره (ت) بعمارة هذا المسجد المبارك ابتغاء
مرضات
- 2 — الله تعالى وطلباً لثوابه وخوفاً من عقابه الخاتون
- 3 — العالمة العابدة الزاهدة التقية رضية الدنيا
- 4 — والدين شرف نساء العالمين الراجي عفوره
صنوبر عتيقة
- 5 — السلطان المعظم قلنچ ارسلان وذلك [Böyledir]
في ايام ولده
- 6 — السلطان المعظم غياث الدنيا والدين كيخسرو
بن قلنچ ارسلان
- 7 — بتاريخ رجب في سنة ست وسبعين وخمس مائه
تمت وهذا معمار امين الدين ماركون [؟]
عبد الخاتون

Türkçesi:

“Sultanların ulusu II. Kılınç Arslan ve oğlu Büyük Sultan I. Gıyasü'd-din Keyhusrev'in devletli günlerinde Kılınç Arslan'ın azath cariyelerinden bilgin, sofu, dinsever, Tanrıdan korkar, din ve dünyanın sevgisini kazanmış ve kadınlığın şerefi olan Sanavber Hatun Tanrının rızasına uyup affını rica ve sevabını talep ederek, azabından çekinerek bu mescidin yapılmasını emretti. Mescit 576 H. yılı Recep ayında tamam oldu; Adı geçen hatunun kölesi mimar Emin'üd-din (Mirgün?) yaptı, hediye etti.”

Kitâbede adı geçen II. İzzü'd-din Kılınç Arslan, Türkiye Selçukluları hükümdarlarından. 551-588 H. (1156-1192 M.) yılları arasında hükümdarlık yapmıştır. Bizanslılar, Eyyubîler, Danişmendliler ile mütemadiyen çarpışmış ve ekseriyetle düşmanlarını yenerek Anadolu'yu bir idare altında toplamaya çalışmıştır. Dizlerinden rahatsız olup ata binemediği zamanlarda araba ile savaflara gider, ordularına kumanda ederdi. Hiç şüphe yok ki bu devletin büyük hükümdarlarından. Ömrünün sonlarına doğru memleketi onbir oğlu (kimi kitaplarda oniki oğlu) arasında taksim etmek gibi yanlış bir siyasete sapsmış; devleti bu yüzden bazı sarsıntılar, kendisi de bir çok üzüntüler geçirmiştir. Kitâbede adı yazılı I. Keyhusrev, II. Kılınç Arslan'ın çok sevdiği, sağlığında kendisine burgulu بر غلو yı verdiği, veliaht tâyin ederek yanından ayırmak istemediği küçük oğludur. Diğer oğulları kendilerine ayrılan illerde bağımsız bir hükümdar gibi yaşarlar; ancak senede bir defa babalarının yanına gelirlerdi. Kitâbe II. Kılınç Arslan'ın memleketi oğulları arasında taksim ettiği yıllarda yazılmıştır. Taksim tarihi mehzazlerimizde 586 H. (1190 M.), 580 H. (1184 M.) olarak gösterilmiştir. Kitâbe tarihi 576 H. (1180 M.) olduğuna göre taksim tarihinin mevcut kayıtlar hilâfına daha evvel olması lâzım gelir. II. Kılınç Arslan, I. Keyhusrev'de bir çok meziyetler görmüş, son günlerinde ümerasına yeminler ettirerek yerine hükümdar yap-

malarını sağlamış evasıt-ı Şevval 588 H. (29/8/1192 M.) de vefat etmiştir⁶⁴.

II. Kılınç Arslan ölünce Tokat meliki olan büyük oğlu Süleyman Şah Konya'ya, II. Keyhusrev'den aldı. Tahtsız ve yurtsuz kalan I. Keyhusrev Anadolu'daki kardeşleri ve akrabaları yanına misafireten giderek şahane bir gezi yaptıktan sonra Bizans İmparatoru'na sığınmış, arada Avrupa seyahatına da çıkmıştı. Süleyman Şah'ın vefatına kadar İstanbul'da kalmış olan I. Keyhusrev kardeşinin ölümünü haber alınca Konya'ya gelmiş ve Süleyman Şah'ın oğlu III. Kılınç Arslan'ı bertaraf ederek ikinci defa hükümdar olmuştur. Zamanında Antalya alınarak devlet sınırları genişletilmiş, Alaşehir'de Laskaris ile yapılan harpte savaş meydanında şehit düşmüştür. Ölümü hazindir. Hemen hiçbir hükümdara nasip olmıyan parlak bir cenaze töreni yapılmıştır. Birinci hükümdarlığı 588 - 593 H. (1192 - 1196 M.) ikinci hükümdarlığı da 601 - 607 H. (1204 - 1210 M.) yılları arasındadır.

Sanavber Hatun, Kılınç Arslan'ın azatlı cariyelerinden olduğuna göre I. Keyhusrev'in analığı olduğu muhakkak, öz anası olması muhtemeldir⁶⁵.

* * *

Girdiğimiz kapılardan çıktıktan sonra türbenin batısında ve köye nazır tarafındaki mezarlar karşımıza çıkar. Burada çok güzel işlenmiş, nesih ve sülüs yazılarla yazılmış mezar taşları varsa da bir kısmı kırılmış, bazılarının da baş ve ayak taşları birbirine karışmıştır.

769 H. (1367 M.) de vefat eden Şeyh Hasan oğlu Şeyh Ali, 877 H. (1477 M.) de öldüğü anlaşılan Piri Bektik oğlu Ahmed Bey, Paşa Bey

⁶⁴ Kabri, Konya'da yaptırdığı ve bugün Alâüddin Türbesi diye anılan türbededir. Kabrindeki çiniler bozulmuş bu arada ölüm tarihi de kaybolmuştur.

⁶⁵ Mehazler: *İbni Bibi tercemesi* Sa. 21-22, 47-48. Houstma tab'ı *Selçukname*, Sa. 3-10, 70-96. *Düvel-i İslâmiye* Sa. 210-216. Anonim *Selçuknâme* (Paris nüshası) kitablığındaki yazma. *Mütercimbaşya göre Anadolu Selçukluları*. Hasan Fehmi Turgal.

oğlu Mehmed Bey'in kabirleri en güzellerindendir.

Sultan Dediği menakıbı ve Turgut oğullarının Anadolu'ya nasıl geldiklerine dair menkibeleri :

Köyde tekkenişinler elinde Sultan Dediği'ye ait menakıp kitabı vardır. Konumuz olan Turgut oğullarıyla ilgili olduğu için bu kitabı aynen kopye etmiştik. Turgut oğullarını ilgilendiren kısımlarını tebarüz ettirerek buraya bir özetini dercediyoruz:

“Horasan'da Ahmed Yescvi neslinden ve cümlelerin sevgilisi bir Şah oğulları vardı. Bunların birisinin neslinden Dediği Sultan, diğerinin soyundan Hacı Bektaş geldi. Dediği Sultan'la Hacı Bektaş amca oğullarıdır. Dediği Sultan Horasan'dan asasını atmış, asa nereye düşerse kendisinin de oraya geleceğini söylemişti:

Turgud'u, Bayburd'u ikisi bir kardeş,
Dediği Sultan'a oldular yoldaş,
Dediği Sultan bunları Rum'a saldı,
Kendisi dahi azm-i Hicaz kıldı.

Turgut ile Bayburt, Dediği'ye yoldaş olarak beraber yola çıkmışlardı.

Sultan Dediği Kâbeyi tavaf ettikten sonra Hacı İbrahim Sultan'dan tasavvuf dersleri alıp Konya'nın Beyşehir'ne gelmiş, Beyşehir yanında Melengörit dağına inmiş, orada bir müddet ikamet etmiştir. Bu sırada Seyit Harun Veli ile aralarında bazı haller cereyan eder. Seyit Harun Veli ölür. Sultan Dediği, Seyit Harun Veli'nin cenazesini kaldırmak için Seydişehir'ne gitmiştir. Namazda iken bir düşman Sultan Dediği'ye bir tokat atmış, Sultanın burnundan kırk damla kan akmıştır. Sultan o kandan başına sürmüş olduğu için serpuşu kızıl, beş parmağının iziyle de beş terekli olmuş, nihayet Seyit Harun'un namazı kılınmış, defnedilmiş; fakat bu sırada o tarafın kâfirleri isyan çıkarmışlar. Dediği Sultan bu kâfirleri Adalıya = Antalya'ya kadar sürmüş. Sultan'ın adı Dediği değil Didiği imiş:

Adı Dediği değil Diddiği'dir,
Anı da diyeyin bil aslı nedir?
Bir işi doksan bin evliya düzerdi,
Dediği sultan gelüben bozardı.

Sultan, Seydişehir'den dönmüş, tekrar yerine gelmiş idi. Hazret-i Celâlü'd-din Rumî, Dediği'ye bir mektup yazarak Konya'ya davet eylemiş, Sultan Dediği Hazret-i Âdem'den, İsa ve Musa ile Hazret-i Muhammed'in hayatlarından misaller zikrederek inzivada kalmayı şehirde oturmaya tercih etmiş, bu arada memleketin budalaları da kendisini davet edip bir mesken tutmasını rica etmişler ise de Sultan Dediği kabul etmemiştir. Konya'nın muhasarasında Karaca Ahmed ile Sultan Dediği, Alâü'd-din'e yardım ederek düşmanlarını zebun etmişlerdi. Menakibe göre Sultan Dediği, Karaca Ahmed, Hacı Bektaş ve Hacı Tuñrul= طوكرول arasında bazı kerametler cereyan eder, araları bozulur, tekrar barıştırlardı. Bu arada Sultan Emir'in de Karaca Ahmed'in amcası olduğu zikredilir.

Sultan Dediği'nin Yatağan Ahmed adında bir arkadaşı varmış, bunu Melengörit'e bırakarak kendisi Aladağ'a gidip orada eğlenmekte olsun. Horasan'dan beraber yola çıktıkları Turgut ve Bayburt Rum'a = Anadolu'ya gelmişler, Dediği Sultan'ı bulamamışlardı. Vilâyet halkı da Turgutgil ile savaşıyorlardı:

Kaçan Sultan Horasan'dan çıktı yola,
Turgut'u Bayburt'u kırk ala-çığı ile,
Bunları Rum vilâyetine salmıştı,
Kendisi azm-i Hicaz kılmıştı.
Turgut ve Bayburt dolandı Rum'a
geldiler;
Gelip bunda Sultan'ı bulmadılar,
Vilâyetlü bunlarla iderdi cengi;
Bunların akılları olmuştu tengi.

Turgud'un bir kısrağı vardı. Talip olunca aygır aramak üzere Aladağ'a gitti. Orada tesadüfen Dediği Sultan'la görüştüler:

Hikmeti gör bunların vardı bir yundu
Vilâyette aygır yoğidi talip oldu,
Bunda alup yola bunlar girdiler;
Söz öğüşür Aladağ'a erdiler..
Hikmeti gör Sultana uğradılar,
Yüz yere koyup temanna kıldılar.

Sultan Dediği, Turgut'un halini hatırını soruyor. Turgut da başından geçenleri anlatıyordu. Sultan Dediği yundun yelesinden kuyruğuna kadar sığadı, dua etti. Turgud'un meşhur atı bu kısraktan doğdu. Turgut, Sultan Dediği'den Aladağ'dan bir yaylak vermesini rica ediyorsa da tekrar geldikleri yerlere (yedi tane dikili taş olan yere) gönderiyor. Kendisi de Ilgın yanına geliyor:

Çerh urup sema' ile döne döne,
Ahar nazır oldu Ilgun kurbüne.
Yar-ı gar idi handan sultan;
Didi kim eyle sen bu arada mesken!
Bu Ilgun bizim has bahçemiz olsun,
İçi dışı cevahir ile dolsun.
Haşrolunca olmyalar harabe
Bunda gelsin varmyanlar Haleb'c.

Sultan Dediği, Ilgın yakınında Mahmuthisar köyüne gelir, birçok kerametler gösterdikten sonra burada kalır. Konya'da pâdişah olan Alâü'd-din'in ailelerinden Kadıncık Ana oradan geçerken bindiği katır yürümemiştir. Bunun sebebini sormak için etrafa adamlar gönderir, adamlarından birisi bu civarda Sultan Dediği bulunduğunu haber vermiştir. Kadıncık Ana, Sultan Dediği'nin yanına gitmek isterse de keyfiyet Dediği'ye malûm olur; şimdiki türbenin temellerini çizgiyle işaret ederek kendisi ortada görünmez oluverir. Kadıncık Ana da oraya mimarını göndererek türbeyi yaptırır. Sultan Dediği bir müddet sonra türbeye gelir, etrafına toplanan geyiklerin südünden ziyafetler vermeğe başlar.

Sultan Dediği evlenmiş, ailesi de hamile kalmış, fakat çocuk doğmadan kendisi vefat etmiştir. Üç kadılık yerden insanlar gelmiş, hepsi Sultan Dediği'nin cesedini kendi eliyle götürmek istemiş, Ilgın'a gitmez:

Koyunun kuzusudur Turgut cema-
atı,

Anda varmazın gider kal u kıylı.
diyerek Turgut cemaatına da gitmez.
Nihayet Kadıncık Ana'nın emriyle
yapılan türbeye gömülür. Vefatı da hic-
retin 550 sinde imiş (?).

Sultan Dediği'nin hamile kalan
ailesinden Mahmud Padişah adında
bir oğlu doğar. Dediği Sultan, Rum'a
geldiği vakit 350 budalası varmış, bunların
herbirini bir diyara salmış ve birer ocak
sahibi olunuz...! demiş. Lâkin Ömer
baba ile Mehmed Dede, Sultan'ın
hizmetinde kalmışlardı. Onları da Sul-
tan'ın türbesine defnettiler. Mehmed
Dede Arapça, Ömer baba Farsça bi-
lirmiş. Bu menakibi altın hatla yazmış-
lar. Fakat 460 yıl sonra kitap çok eski-
miş ve bazı yerleri mahvolmuş, onun için
bu menakibi yazan zat -adı belli değil-
Türkçeye çevirmiş imiş.⁶⁶

Sultan Dediği'nin aile ve tarikat şeceresi

Aşağıda göreceğimiz *Pir Hüseyin Bey
vakfiyesi* gereğince tevliyet ve şeyhlik
Şeyh Dediği evlâdına intikal etmekte
olduğundan her kim şeyh olursa Şeyh
Dediği şeceresini uzun bir kâğıda yaz-
dırır, bezletir, 0.25 ilâ 0.30 metre uzun-
luğunda yapılmış bir ağaç makaraya sarar,
buna göre hazırlanmış bir mukavva bo-
ru içinde saklarmış. Bizim gördüğümüz
Melik Arslan oğlu Bektaş için 1017
H. (1608 M.) yılında yazılmış olanıdır.
Şecerenin baştan 19 satırı tasavvufla
ilgili âyetler, hadîsler ve dualardan iba-
ret olup sonra Şeyh Dediği'nin tarikat
üstadları yazılmış, Hazret-i Muham-
med ve Cibril-i Emin'e kadar uzatıl-
mıştır. Bu şecerede Şeyh Dediği'nin adı
Şeyh Halid Dediği olarak geçer.
Postnişin şeceresi de şu suretle devam eder:

⁶⁶ Menakip, Mesnevi tarzında manzumdur.
484 beyittir. Türkçedir. Harekeli nesihle yazıl-
mış, meşin kaplanmış bir cönk halindedir. 0,20 x
0,14 metre eb'adında samani aharlı kâğıt üzerine
7/Rebiül'-evvel/1229 da istinsah edilmiştir. 34
sahifedir. Her sahifesinde 15 satır vardır.

Şeyh Halid Dediği

" Ahmed

" Mehmed

Abdu'r-rahman Çelebi

Şeyh Nuru'd-din Çelebi

Ahmed Paşa

Tugrul Çelebi

Memi Efendi

Melik Arslan Çelebi

Bektaş Efendi

Şeyh Hüseyin Efendi

Postnişin şeceresinden sonra *Âdât-i
tarikat-i Şeyh Dediği* bölümü gelir. Sultan
Dediği'nin ahval ve hareketleriyle ah-
lâkî durumu, yaptığı ve yapmadığı işleri
*Kur an'*dan deliller getirerek yazılmış olan
bu kısım Arapçadır. Sonunda 1017 senesi
Nisan ayının sonunda ve çarşamba günü
yazıldığına dair istinsah kaydı vardır.

Pir Hüseyin Beyin dediği Sultan Vakfiyesi

Buraya kadar anlatmağa çalıştığımız
ve Mahmuthisar tekkesinde med-
fun Şeyh Dediği türbe ve zaviyesine
Turgut oğlu Pir Hüseyin Bey va-
kıflar yapmıştır⁶⁷. Vakfiyenin üç sur-
tini gördük⁶⁸. Yekdiğerleriyle karşılaştık;
özetini dercediyoruz. Vakfiyenin
baştan üç satırında dua ve vakfın lüzumu
hakkında hadîsler yazılıdır. Bu vakfiyede
Turgut oğlu Pir Hüseyin Bey'in
elkabi şöyle geçer.

صاحب الخيرات والحسنات المدعو پير حسين بك

ابن طرغوت بك ابواب البر والاحسان

yani Turgut oğlu Pir Hüseyin Bey
adıylâ anılan hayır ve hasenat sahibi
hayır ve ihsanların kapısı gibi olan Pir
Hüseyin Bey ab'-ı germ=İlgın'a bağ-
lı ve Akdağ, Yarıklı dere, Çelebi yaylası,

⁶⁷ Sultan Dediği zaviyesine Karaman
oğlu Mehmed Bey b. Alâü'd-din Bey'in
yaptırdığı vakıflar da vardır. İ.H. Uzunçarşılı
Kitabeler. Kısım. 2. S.231-232. Yine bu türbeye Ka-
raman ümerasından Sinanü'd-din Yusuf
Ağa'nın 865 tarihli vakfiyesi de vardır. *Konya Va-
kıflar Md. Vakfiye kayıt def. C. 4-6. S. 282.*

⁶⁸ *Vakıflar Md. Vakfiye kayıt def. C. 4-6. S.
141 ve 284, İlgın'da Avukat Ziya Özalp elinde.*

Doğan yuvası, Bahadır kayası, Beyderesi ile çevrilmiş olan Mahmuthisar köyünün⁶⁹ 6/12 sehmini ve Saideli = Kadınhanı'na bağlı Karasevinç⁷⁰ köyünün yarısını sınırları, mezraaları, hakları, ekleri ve bölükleriyle tamamen سلطان *سلطان* yani miskinlerin ve budalaların sultanı olan şeyh Dediği zaviyesine vakfetmiştir. Sağlığında şeyh Dediği evlâdından Tuğrul bu zaviyeye şeyh ve müteveli olacak sonra evlâtlarının salih ve münasiplerine nesilden nesle devam edecektir. Bu soydan kimse kalmazsa zamanın hâkimi tarafından bir müteveli tâyin olunacaktır. Yukarıda adı geçen köylerin gelirleri önce zaviyenin onarımına harcanacak, bundan artan miktar müteveli ve şeyhin eliyle müslümanların fukarasından yakın olanlara ve gelip giden misafirlere sarfedilecektir. Sonra vakfın doğruluğu, dinî esaslara uygunluğu bozulmaması hakkında hükümler vardır. Vakfiye 824 H. yılı Recep ayının 7 nci günü yazılmıştır. Hüseyin oğlu Murad Hamza oğlu Ahmed, Ali oğlu Mehmed, Musa oğlu Hasan, Resül oğlu Hayrüd-din, Hızır oğlu Hamit, Mahmud oğlu Mehmed, Fidi oğlu Hacı Hasan, Alâü'd-din oğlu Bektaş, Hacı Veli oğlu Ebubekir vakfiyenin şahitleridir.

Bu zaviyeye Karaman oğlu Mehmed Bey 910 H., Karaman oğlu ümerasından Sinanü'd-din Yusuf Bey 856 H. yılında vakıflar yapmış, vakfiye yazdırmışlardır⁷¹.

Sultanı Dediğiler

Turgut oğulları ile ilgili ve Mahmuthisar tekkesinde medfun Sultan Dediği'den başka iki Dediği daha vardır:

I - Eğridir'in Yazla mevkiinde

⁶⁹ Mahmuthisar köyünün yeri yukarıda anlatıldı.

⁷⁰ Karasevinç, bugün Kadınhanı ilcesine bağlı 307 nüfuslu bir köydür. Merkeze 12 km. uzaktadır.

⁷¹ Konya Vakıflar Müdürlüğü Vakfiye kayıt def. C. 4-6, sahife 282.

Dede Sultan türbesini yaptıran zattır. Bu bina kapısı üzerinde iken yerinden alınmış ve okula konmuş olan kitâbesine nazaran Hamit oğullarından Hüsamü'd-din İlyas Bey'in zamanında ve 759 H. (1357 M.) yılında yapılmıştır. Kitâbede hayır sahibi olarak Musa Dediği oğlu İsa adı yazılıdır. Vakfiyede (Ilgın köylerinden Mahmut Hisar) ve başka kayıtlara rağmen bu vakfiye ile Karaman oğlu II. Mehmed'in 810 H. tarihli vakfiyesi Eğridir'deki Musa Dediği'ye ait zannedilmiştir⁷².

II - Akşehir'in Doğanhisar bucağına bağlı Tekke köyü vardır. Burada da bir Dediği Sultan türbesi vardır. Bu türbeye 997 tarihinde hayır sahiplerinden Hacı Murad bir değirmen ile Kızılca mezraasını vakfetmiştir. ⁷³ Köyde Dediği Sultana ait ayrıca bir türbe yoktur. İki mezarlık vardır. Birisi köyün yakınında olup burada Geç Aslan adında bir zatın kabri ziyaretgâhtır. Diğer mezarlık köy önü denilen mahalde ve köyden dışarıdadır. Dediği Sultan kabri bu ikinci mezarlıkta imiş. Kabirler arasında bir çok eski taşlar varsa da yazısızdır. Yazılı qanların en eskisi 1155 H. tarihlidir. Üzerinde şu yazılar vardır:

1 - صاحب 2 - هذا الحجر 3 - شيخ صالح
4 - رحمة الله 5 - عليه رحمة واسعة 6 - تاريخ
7 - سنة 1155

Köylülerin anlatışlarına göre burada mutbahlar kaynar, cuma günleri sığır, diğer günlerde koyun kesilirmiş. Yenice, Kemer, Fırınlı köyleri de buraya vakıf imiş.

4 - Kadınhanı'da Turgut oğlu Ömer Bey zaviyesi

Kadınhanı ilçesi merkezinde Turgut oğlu mahallesinde Tekke mescidi ve kible duvarına bitişik Turgut oğlu türbesi vardır. Türbe ile mescidin

⁷² İ. H. Uzunçarşılı: *Kitabeler* II., sahife 232.

⁷³ Konya Vakıflar Müdürlüğü Vakfiye kayıt def. C. 4, Sahife. 145.

mimarî değeri yoktur. Binaların üstleri toprak örtülü iken 1942 de ahşap çatı yapılmış ve kiremitle kapatılmıştır. Türbenin içinde dört kabir vardır. Mezar taşları olmadığı için burada yatan kişilerin kimler olduğu anlaşılamadı. Halk Turgut oğullarına ait olduklarını söylüyorlar.

Zâviyenin vakfiyesine göre Turgut oğlu Hasan Bey oğlu Ömer Bey Saideli vilâyetine bağlı Hatun köyü (bugünkü Kadınhanı ilçesi merkezi) nde bir zâviye yaptırmış ve Şeyh Turgut evlâtlarından Şeyh Durmuş ile Turfanı bu zâviyeye şeyh ve mütevellî tâyin eylemiştir. Vakfiyede cami ve türbeden bahsedilmediğine göre ya Turgut yahut mütevellî oğullarının buraya sonradan bir mescit, bir de türbe yaptıkları anlaşılıyor. Fakat kitâbesi veya vakfiyesi olmadığı için inşa tarihi ve bânisi bilinmiyor. Turgut oğlu Ömer Bey zâviyesine ait vakfiyenin bir sureti Kadınhanı'nda, diğer bir sureti Vakıflar Müdürlüğü perakende evrak torbasında mevcuttur. Bu iki suret karşılaştırılarak metin tesbit edilmiştir. Türkçe hülâsası şudur: Vakfiyenin baş tarafında Konya kadıları İsa, Ahmed ve Mustafa'nın vakfiyeyi görüp münderecatını tasdik ettiklerine dair 3 şerh vardır. Vakfiyenin başından 9 satırı Ulu Tanrı'ya ve Hazret-i Muhammed'e, evlât ve ashabına saygı yazıları, vakfın lüzum ve mânevi önemine dair başlangıçtır. Sonra vâkıf Turgut oğlu Hasan Bey oğlu Ömer Bey şu:

« وهو الوقف المؤبد المخلد ثم ان الاعز الاجل
المخير من الامراء المفخم صاحب الخيرات والحسنات
المدعو عمر بك [ابن] حسن بك الطورغود بك .. »

Yüksek vasıflarla ⁷⁴ anılan vâkıf Ömer Bey, Konya diyarından Saideli vilâyeti köylerinden Hatun köyünde kiblesi Hacı İbrahim milki, batısı Kırık Yusuf milki, diğer iki tarafı yol ile çevrilmiş olan kutlu bir zâviye bina etmiş,

gelen ve gidenlerin durağı kılmış ve onların masraflarına vakıflar yapmıştır.

Ömer Bey vakfiyenin yazıldığı zaman elinde ve tasarrufu altında bulunan adı geçen Hatun köyünün tamamını ve Saideli'ne bağlı Zengi köyünde ziraata elverişli bir kıta araziye, Orta viran mezraasının Bey araziysiyle birlikte hepsini Uffa Bey ve Akçalar mezraalarını Akşehir Silint köyünde ve bir mihver üzerinde döncen değirmenin tamamlamını ve değirmen önündeki arazi ve ağaçları ve Akşehir'e bağlı Silint ve İlyaslar köylerinin 8/12 sehmini bütün hakları, hudutları, meyveli ve meyvesiz ağaçları, mezraa ve değirmenleri, koyun ve deve yatakları ve otlaklarıyla kuyu ve ırmakları ve her şeyiyle vakfetmiştir.

Vücudıyla şeyhlerin ve sâliklerin iftihar ettiği şeyh Turgut oğullarından Şeyh Turfan ve Durmuş kardeşleri beraberce adı geçen zâviyeye ve bu vakıflara sağlıkları müddetince mütevellî, şeyh ve nazır tâyin eylemiştir. Onlardan birisi vefat ederse, sağ kalan diğeri bu vazifeleri ifa edecek, sonra onların evlâtlarından münasip ve salih olanları nesilden nesile mütevellî, şeyh ve nazır olacaklardır. Bu soydan hiç kimse kalmazsa, Konya kadısının re'yi ile chil bir kimseye mütevellîlik verilecektir. Vakıf hasılâtının 1/3 i tevliyet, şeyhlik, nazırlık için ayrılmış olup vazifenin ifasından sonra alınacaktır. Geri kalanı da zâviyeye gelip giden fukaranın ve yakınlarının iâşe ve ibatesine sarfolunacak, mübarek gece ve günlerde helva, etli, yağlı ve pirinçli yemekler pişirilecektir. Bu şartlardan sonra vakfın doğruluğu ve dinî esaslara uygun olarak yapıldığı, hiçbir suretle bozulmaması, bozanların suçlu olacakları hakkında hükümlerle vakfiye sona erer ve vakfiye 827 H. yılının Rebiü'l-evvel ayı ortalarında yazılmıştır. Vakfiyede:

Ali oğlu İsmail, Hamza oğlu Seyyit Hasan, Hacı Salih oğlu Sadru'd-din, Abdi oğlu Ali, Mahmud oğlu Mehmed, Fidi oğlu Ali, Halil oğlu Hasan, Davud oğlu Hacı Salih, Hacı oğlu Tahsin ve Hacı Ahmed oğlu Hasan, Hacı

⁷⁴ Bu Arapça elkap Turgut oğlu Hasan Bey oğlu Ömer Bey adıyla çağrılan hayır sahibi ulu, aziz ve büyük beylerden olan Ömer Bey bu ebedî vakfi yaptı, demektir.

İbrahim oğlu İsa Fakih ve Mahmud oğlu Süleyman, Veli oğlu Emin, Tomar oğlu Yusuf Fakih, Fakih Ömer oğlu Hamza, Hacı Emin, Kâtip Pirli, Hacı Yahşi el-Sadrî oğlu Hacı Ahmed şahittirler.

5 - Seydişehir'de Rüstem Bey türbesi

Seydişehir'de Seyit Harun Veli cami'i avlusunda Rüstem Bey türbesi vardır (Plân 4). Türbe 4 köşe bir temel üzerine kurulmuş küçük bir yapıdır. Köşelerde yekdiğeriyle birleşen dört kemerin araları üçgen şeklinde tromplarla sekize bölünerek küçük bir kubbe çevrilmiştir. Kemerlerin arası örülmek suretiyle türbenin dört duvarı meydana getirilmiştir. Doğu tarafına küçük bir kapı, batı ve kuzeyine de birer pencere açılmıştır. Bu türbede Turgut oğlu Emir Şah Bey'in kızı Sultan Hatun ile Halil Bey oğlu Rüstem Bey, Rüstem Bey oğlu Ali Bey ⁷⁶ Rüstem Bey kızı Dürrühant Hatun ve bunlara akrabalığı şüpheli, 999 H. tarihinde vefat etmiş olan Mustafa oğlu Yusuf'a ait olmak üzere beş kabir vardır. Bu kabirler üzerindeki yazıları görelim.

1 - Sultan Hatun kabri:

Türbeye girilince soldan birinci ve türbenin doğu duvarına yakın olanıdır. Mezar, ufki olarak konmuş bir mermer kapının iki başına baş ve ayak taşları dikilmek suretiyle yapılmıştır. Beyaz mermerden işlenmiş yanları burmalı sütuncuklar

⁷⁵ Şikâri tarihine göre Osman oğlu Murat Bey Germiyan ve Hamit oğullarının müracaatı üzerine Akşehir'e kadar gelmiş, Karaman oğlu Alaü'd-din Bey de askeriyle karşı varmıştı. Orada iki tarafın askeri alay bağladılar. Turgut oğlu Ali Bey meydana girip Murat Bey'i (Sultan Murad) çağırdı ve dedi ki:

"Ey Murat! Karaman oğlu değil midir ki senin atanı Germiyan oğlu hapisten çıkardı. Tabi ve alem ve nekkare verdi. Şimdi nice cenk edersin. Tekfuru Kostantin'den iki kâfir beyin neye yardımcı aldın. Müslüman üzerine geldin. Müslüman olan kâfir askerinin yardımcı idünür mü...?"

Turgut oğulları seçerisinde Ali Bey adında başka kimse yoktur. Şikâri'nin bahsettiği Turgut oğlu Ali Beyin bu zat olması ihtimali vardır.

ve türlü motiflerle süslenmiş olan bu taşlar üzerinde şu yazılar vardır (Resim 18).

A - Kabrin üzerine konmuş mermer kapak taşında:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ
وَمَا خَلَقَهُمْ
وَلَا يَحِيطُونَ

بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ - وَهُوَ الْعَلِيُّ
الْعَظِيمُ . قَوْلُهُ تَعَالَى كُلِّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ
ثُمَّ الْيُنَا تَرْجَعُونَ
الْمَوْتِ بَلْ أَنْتُمْ دَاخِلُونَ الْمُؤْمِنُونَ

Baş taşının bir tarafında:

- 1 — انتقلت من دار الفنا
- 2 — الى دار البقا
- 3 — المرحومة المغفوره
- 4 — السعيده الشهيد⁷⁶

Diğer tarafında:

- 1 — سلطان خاتون بنت
- 2 — امير شاه بك ابن
- 3 — طرغوت بك
- 4 — نورالله قبرها⁷⁶

Ayak taşının bir tarafında:

- 1 — في اليوم الثامن من شهر
- 2 — شعبان سنة خمس وعشرين
- 3 — وثمانماية ⁷⁷ آمن الرسول
- 4 — بما انزل اليه من ربه

Diğer tarafında:

- 1 — والمؤمنون كل آمن
- 2 — بالله وملائكته
- 3 — وكتبه ورسله
- 4 — لانفرق بين

⁷⁶ "Kutlu şehit rahmet olunmuş ve esirgenmiş olan Turgut Bey oğlu Emir Şah Bey kızı Sultan Hatun dünyadan ahrete göçtü. Tanrı onun kabrini nurlandırsın."

⁷⁷ "825 yılı Şaban ayının 8. günü,, demektir.

5 — احد من رسله

6 — وقالوا سمعنا

7 — واطعنا غفرانك⁷⁸

2 - Rüstem Bey kabri:

Türbede soldan ikinci kabirdir. Gök mermerden yapılmış büyük bir sandukadır. Boyu 1.78 metredir. Üzerinde nesihle yazılmış şu yazılar vardır.

1 — بسم الله الرحمن الرحيم شهد الله انه لا اله الا هو والملائكة واولوا العلم قائماً بالقسط لا اله الا هو العزيز الحكيم . ان الدين عند الله الاسلام وما اختلف الذين اتوا الكتاب الا من بعد ماجاء

هم العلم

4 — بغياً بينهم ومن يكفر بآيات الله فان الله سريع الحساب⁷⁹ لا يخفى على الله منهم شئ لمن الملك اليوم لله الواحد القهار. اليوم تجزى كل نفس بما كسبت لا ظلم اليوم ان الله سريع الحساب⁸⁰

2 — اجر المينة في التربة حازماً. هذه الدنيا لا بدار القرار لاراد لقضائه ولا مانع لحكمه⁸¹ كل نفس ذائقة الموت⁸²

جهان ای برادر نماند بکس

دل اندر جهان آفرین بند و بس

3 — مکن تکیه بر ملک دنیا و پشت

که بسیار کس چون تو پرورد و کشت

چو آهنگ رفتن کنند جان پاک

چه بر تخت مردن چه بر روی خاک⁸³ آه

الموت. آه الفراق⁸⁴

5 — جهان چونکه باقی قلاسی دکول

وفا بولمز آندن نه سلطان نه قول

بو عمرک تیزرک کچر مدتی

جهانک همیشه بدر عادت⁸⁵

درین امید بسر شد در بیغ عمر عزیز⁸⁶

6 — Bu satırda farsça bir kıt'a yazılıdır.

7 — A - مات الامير الكبير رستم بك بن

B - خليل بك في صفر سنه ثلث

C - اربعين و ثمانماية⁸⁷

3 - Rüstem Bey oğlu Ali Beyin kabri:

Türbeye girilince soldan üçüncü büyük kabirdir. Açık kurşunî mermerden sanduka şeklinde yapılmıştır. Üzerinde nesih ile yazılmış şu yazılar vardır:

1 — بسم الله الرحمن الرحيم الله لا اله — الذى يشفع

4 — عنده الا باذنه — كرسية السموات والارض

5 — ولا يؤده — وهو العلى العظيم⁸⁸ لا اكراه فى الدين — فمن يكفر

6 — بالطاغوت ويومن بالله — والله سمیع العلم⁸⁸

2 — جهان ای برادر نماند بکس

دل اندر جان آفرین بند و بس

مکن تکیه بر ملک دنیا و پشت

که بسیار کس چون تو پرورد و کشت⁸⁹

3 — جهان چون که باقی قلاسی دکول

وفا بولمز آندن نه سلطان نه قول

⁸⁵ Türkçe iki beyittir. Bu günkü şivemize şöyle çevrilebilir:

"Bu dünya hiç kimseye baki kalmaz. Sultan da, kul da ondan vefa bulmaz. Bu ömrün müddeti çabuk geçiverir. Feleğin âdeti her an böyledir."

⁸⁶ "Bu ümit sona erdi. Yazık aziz ömrü,, demektir.

⁸⁷ Türkçesi: "Büyük Emir Halil Bey oğlu Rüstem Bey 843 yılı sefer ayında öldü,, demektir.

⁸⁸ Sure-i Bakara'nın 255 - 256 ncı âyetleridir, satırın baş ve sonundaki kelimeler alınmıştır.

⁸⁹ Gülîstan'dan S. 14.

⁷⁸ Sure-i Bakara'nın 285 nci âyetinden bir kısım.

⁷⁹ Sure-i al-i İmran 18-19 ncu âyetler.

⁸⁰ Sure-i Mümin 16 - 17 nci âyetler.

⁸¹ Ölümde toprağın hakkı ölünün kemikleridir. Bu dünya karar evi değildir. Tanrının kazası reddedilmez hükmüne mâni olunmaz.

⁸² Âyettir. "Herkes ölüm acısını tadar,, demektir.

⁸³ Şirazlı Sadi, Gülîstan, 1261. Mısır basması. Sayfa 14.

⁸⁴ Ah ölüm, ah ayrılık.

بوعمرك تيزرك كچر مدتی

جهانك همیشه بدر عادی⁹⁰

7 - I - وفات المرحوم

II - علی بك ابن رستم بك فی شهر ربیع الأول

III - من شهر سنه ثلث و اربعین و ثمانمائه⁹¹

8 - آه الموت⁹²

4 - Rüstem Bey kızı Dürrühant Hatun kabri:

Türbe kapısından girilince birinci kabirdir. Küçük, süslü bir sandukadır. Mermerden yapılmıştır. Uzunluğu 0,75 metredir (Resim. 19). Üzerinde şu yazılar vardır.

1 - انتقل⁹³ المرحومه المغفوره السعيدة الشهيدة من دارالفنا الى دارالبقا در خواند خاتون بنت الامير الكبير

2 - وسرور الخطير رستم بك تغمدها الله بغفرانها فی شهر محرم الحرام من شهر سنه اثنين وثلثین و ثمانمائه⁹⁴

5 - Mustafa oğlu Yusuf kabri:

Türbe içinde küçük bir mezar taşı daha vardır. Bu da mermerden sanduka biçiminde yapılmıştır. Uzunluğu 0.77 metredir. Üzerinde yazı yoktur. Yalnız baş tarafında şu yazılar vardır:

1 - ۹۹۹

2 - يوسف بن مصطفى⁹⁵

⁹⁰ Türkçe bir kıt'a yukarıda yazıldı.

⁹¹ "843 senesi Rebi ül-evvel ayında Rüstem Bey oğlu Ali Bey vefat etti," demektir.

⁹² Bu kelime musanna yazı ile iki defa yazılmıştır.

⁹³ yazılması daha doğru olurdu.

⁹⁴ "Saygı değer büyük Emir Rüstem Bey kızı ve mübarek şehit; Tanrının rahmetine ulaşmış olan Dürrühant Hatun -Tanrı yarlığısm- 832 yılı Muharrem ayında dünyadan ahirete göçtü..." demektir. Ölüm tarihlerine göre bu kız babasından 11 yıl önce vefat etmiştir.

⁹⁵ Bu zatın da Rüstem Beye mensubiyeti ihtimali vardır. Türbe içindeki kabirlerden şöyle bir şecere düzenlenebilir :

Halil Bey

Rüstem Bey

Ali Bey Dürrühant Hatun

Burada medfun bulunan Turgut oğlu Emir

6 - Turgut oğlu Erdoğan Beyin Selvihisar köyü cami'i vakfiyesi;

Turgut oğullarından Erdoğan Bey, Devlethan köyünde Toarı suyu üzerinde dönen İlhan değirmeni adıyla anılan değirmenini Selvihisar köyündeki cami'e vakfetmiştir. Vakfiye hülâsası şudur: Baştan bir satırı dua olan vakfiyede Erdoğan Beyin elkabı şu:

« بجزیل عنایتہ علی الامیر الکبیر ذی القدر الخطیر الممكن المختار السید الامراء الإبرار المدعو ارطوغدی بك ابن طورغود بك ابواب الخیر و الاحسان . . . »

şekilde yazılmıştır. Yani hayır ve ihsan kapıları gibi olan Turgut oğlu ve hayır sever büyüklerden ve saygı değer kumandanlardan olan Erdoğan Bey Devlet-han köyünde Toarı suyuna tabi İlhan değirmeni adıyla söylenen değirmenin 12 sehminden altı sehmini değirmenin imarına vakfetmiş, bakiye altı sehminden dördünü Selvihisar cami'inin imamına ve bakiye 2 sehmini de tevliyet hissesi olarak oğlu Pir Hüseyin Beye ve sonra nesilden nesile evlâtlarına bırakmıştır. Pir Hüseyin Bey neslinden bir kimse kalmazsa tevliyet zamanın hâkiminin re' yine bırakılmıştır. Eğer cami veya köyü harap olursa, imama verilecek dört hisse mütevelliyeye yani Pir Hüseyin Beye veya evlâtlarına, bunlardan da kimse kalmazsa bu dört hisse müslümanların fukarasına kalacaktır. Vakfiyenin sonunda vakfın dinî esaslara uygunluğu, bozulmaması hakkında hükümler vardır. Vakfiye 898 senesi Rebiü'l-ahır ayının birinci günü yazılmıştır.⁹⁶ Abdi oğlu İbrahim, Abdullah oğlu Ramazan, Abdu'l-kerim oğlu Hasan vakfiyenin şahitleridir.

Bu vakfiye hakkında şer'iyeye sicillerinde şu kayıt vardır:

Şah Bey kızı Sultan Hatun - Rüstem Bey ile yan yana medfun olduklarına göre- ya Rüstem Beyin ailesi yahut yakın akrabasıdır. Bu cihet henüz kesin olarak bilinmiyor

⁹⁶ Konya Vakıflar Müdürlüğü vakfiye kayıt defteri. S. 1-3 Sah. 124.

1 — امير الامراء الكرام ار طوغدى بيك
ابن طورغود بيك
2 — سلوى حصار نام قريهده واقع مسجده
دولتخان نام قريهده واقع دكرماننى وقف ايلديكى
وقفيه صورتى فى سجل سنه ١٠٨٦ تاريخ وقفيه
سنه ٨٩٨⁹⁶

Türkçesi: “*Beyley beyi Turgut oğlu Erdoğdu Bey, Selvîhisar köyündeki mescide Devlethan köyünde bulunan değirmeni vakfettiğine dair olan vakfiye sureti 1086 tarihli şer’iye sicilinde yazılı vakfiye tarihinin de 898 olduğu kayıtlı*” imiş⁹⁷. Erdoğdu Beyin vakfiyesi tarihi, gördüğümüz vesikalarda başka başka yazılmıştır. Bu vakfiyenin tarihi yukarıda adı geçen Silleli merhum Said Beyin defterinde 798 gösterilmiştir. Vakıflar defterindeki surette ise ثمان وثمانماية yani 898 dir. *Şer’iye sicilindeki* kayıt da böyledir. Halbuki bu tarihlerde II. Bayezid hükümdardır. Artık Karaman oğulları devleti sona ermiş, Turgut oğulları mevkilerini kaybetmişlerdir. Turgut oğulları bakiyesinden bir Erdoğdu Bey bulunabileceği düşünülse bile onun vakfiyede yazılı yüksek sıfatları alamıyacağı hatıra gelir. Burada iki ihtimal vardır:

Ya vakfiye Turgut oğullarının ikbalde bulunduğu 798 yılında yazılmıştır ki, eldeki kayıtlar bunun hilâfinadır. Yahut II. Bayezid devrinde Osmanlılara iltica ederek mevkiini muhafaza edebilmiş olan bir Erdoğdu Bey vardır. Elimizdeki mezar taşında⁹⁸ Erdoğdu Beyin kızı Fatıma Hatun’un ölüm tarihi 874 bulunduğuna göre ikinci ihtimal

⁹⁷ Bu kayıt elimizde bulunan 3 No. lu *Şer’iye sicil defterinin* 66 ncı sahifesinde yazılıdır. Burada gösterilen 1086 tarihli defter elde edilememiştir. İlhan değirmeni İnsuyu = Cihanbeyli ilçesinin Devlethan köyündedir. *Şer’iye sicil defteri*. C. II Sa. 182.

⁹⁸ Sahife 9 a bakınız.

⁹⁹ *Vekil-i mezbur Hızır beşe cevabında* ثمان وثمانماية tarihinde müvekkilim mezbur Pir Hüseyin Bey çelebinin ceddî Erdoğdu Bey İbni Turgut nam kimse ma’ruz-zikir değirmenin dört sehmini Selvîhisar karyesinde vaki mescid-i şerifin imama vakfedüp.....” *Şer’iye sicil defteri* C. II. Sa. 128.

daha kuvvetli görünüyor. Diğer *Şer’iye sicillerindeki* kayıtlar da ikinci ihtimalin doğruluğunu göstermektedir.⁹⁹ Turgut oğlu Erdoğdu Beyin Kadınhanı’na bağlı Sarayönü köyü hududunda İlmelik yeri denilen alanda arazisi bulunduğu *Şer’iye sicillerinde* görülen bir kardan anlaşılmaktadır¹⁰⁰

Turgut oğlu Rüstem Bey oğlu Halil Beye ait olduğu tahmin olunan vakıf kayıtları

Turgut oğulları arasında bir Rüstem Bey olduğunu gördük. Konya’da Müze Yusuf’a Kitaplığının 4539, 4640, 4641, 4642 numaralarında kayıtlı Fahr-i Razi’nin *Mefâtihi’l-gayb* adlı tefsirinin 1-4 ncü ciltleri vardır. Bu kitaplar cilt ve yazı bakımlarından değerli olmakla beraber, Karaman oğullarından Alâü’-d-din oğlu Mehmed Bey namına yazılmış ve birinci cildinin de Halil Bey b. Rüstem Bey tarafından Şeyh Sadrü’-d-din Konevî Kütüphanesine vakfedilmiş olduğu için konumuzla ilgili gördük. Kitapların genel durumlarını baş ve sonlarındaki kayıtları buraya dercediyoruz.

1 - *Mefâtihi’l-gayb* adlı kitabın birinci cildi 757 sahifedir. Türk tarzı meşin ciltlidir. Yazısı Selçukî neshi, kâğıdı samanî âharlıdır. Her sahifesinde 38 satır vardır. Birinci sahifenin baş tarafı tezhiplidir. Kitabın söz başları icabına göre altın hal ve ekseriya kırmızıyla yazılmıştır. Baş tarafında şu vakfiye vardır:

1 — وقف الامير المعظم المبجل المكرم خليل بك
بن رستم بك
2 — هذا التفسير من اوله الى آخره على الزاوية
المنسوبة الى

3 — الشيخ الكامل صدر الملة والدين وفقاً
صحيحاً شرعياً

4 — لا يوهب ولا يورث فن بدله بعدما سمعه
فانما اثمه

5 — على الذين يبدلونه ان الله سميع علم رحمة الله
من طالعه

¹⁰⁰ *Şer’iye sicil defteri*, sayı 3. Sahife, 10.

6 — ودعا لواقفه المذكور بالخير ولجميع المؤمنين
والمؤمنات

7 — في شهر جمادى الاخره من شهر سنة اربع
وثلاثين وثمانماية¹⁰¹

Kitabın sonun da ise:

- 1 — وقع الفراغ من نسخه منتصف صفر ختم
2 — بالظفر سنه ثلث عشره وثمانماية حامداً
3 — ومصلياً ومسلماً لرسم الامير الكبير السلطان

¹⁰¹ Bu tefsiri baştan sona kadar sayın büyük Emir Rüstem Beyoğlu Halil Bey, Şeyh Sadri'd-din Konevî zaviyesine 834 yılı Cemaziyü'l-ahır ayında doğru ve dinî esaslara uygun olarak vakfetti. Kimseye miras kalmaz ve, bağışlanamaz. Tanrı okuyana vakıf ve cümle müstümanlar için hayır dua edene rahmet etsin...

4 — محمد بن علادين [Böyledir] بن قرمان
اعز الله انصاره

5 — على يدى الفقير القاسم بن محمد ثبت عليه¹⁰²
2 - *Mefâtihi'l-gayb* adlı tefsirin ikinci cildi aynı hattat tarafından 814 senesi Rebiü'l-evvel ayında, üçüncü cildi 812 senesinde, dördüncü cildi ise 816 yılında ve Konya'da yazılmıştır. İfade yukarıda yazıldığı gibi olup ikinci cilt kitabesinde hattatın *محمد بن محمد بن سليمان* şeklinde dedesinin adı da kayıtlıdır. Son üç ciltte vakıf kitâbesi yoktur.

¹⁰² "Karaman oğlu büyük Emir ve sultan olan Alâü'd-din oğlu Mehmed -Allah aziz ve mansur eylesin- için, bu kitabın Mehmed oğlu Kasım eliyle yazılması 813 yılı sefer ayı ortasında tamam oldu" demektir.

KISIM

2

Turgut oğullarının asılları, Turgut adının türlü yazılışları ve Anadolu'ya gelişleri

Buraya kadar Turgut oğulları'nın Konya merkezinde ve Konya vilâyeti hudutları içindeki eserlerini gördük. Turgut oğulları'na ait vakfiyelerle kitâbelerden ve bir çok kitaplardan ilk bakışta Turgut adında bir ulu kişi yetişmiş ve bunu evlâdına da Turgut oğulları denilmiş olduğu anlaşılmaqta idi. İncelemeler ilerleyince Orta Asya'daki Türk boyları arasında bir de Turgut aşireti bulunduğu meydana çıktı ve o anlayışı değiştirdi¹. İşte bu aşiretin beylerinden olan Turgut ve oğulları konumuzu teşkil etmektedir.

Orta Asya'daki Turgut Aşireti 581 H. (1185 M.) tarihlerinde Çinlilerin istilâsına dayanamıyarak batıya doğru göç edip Moskof topraklarına sığınmış-

lar, 37 yıl sonra tekrar yurtlarına dönerek Çinlilerle anlaşmışlardır². Bu aşiretten bir kısmının Anadolu'ya hicret ettiklerini ve diğer Türk boyları gibi kabile adlarını değiştirmemiş olduklarını ve yukarıda yazılan eserlerin de bu aşiret beylerine ait bulunduğunu haklı olarak kabul edebiliriz³.

² Ahmet Rifat: *Lugat-ı tarihiye ve coğrafiye*. C. 4. S. 252.

³ Hammer, Turgut oğullarını Timurleng'in dönüşünden sonra Karaman taraflarında kalmış (Tatar ocağı) diye zikreder. Mütercim Mehmet Ata da Turgutların Tatar olduklarını kabul ederek Türklerle eskiden beri düşman olduklarını ilâve eder. *Hammer tarihi* C. 3. S. 92.

Lehce-i Osmanî, Turgutluların bir tatar aşireti olduklarını ve çoğu Konya'nın Akşehir nahiyelerinde bulunduğunu açıkça yazmıştır. C. 2. S. 779. *Aşık Paşa-zade tarihi*, basılırken *Lehce-i Osmanideki* bu kayıt bir not olarak ilâve edilmiştir. Sahife 130.

Şikâri, Karaman devleti emrinde bulunan Türkmen ve Tatar aşiretlerini ayrı ayrı sayarken Turgutluların Türkmen olduklarını gösterir. Bununla beraber Turgutluların Ka-

¹ Osmanlı tarihleriyle Şikâri'den Karaman devletinin, bu devletin kurucusu olan Kerimü'd-din Karaman'ın adına ilâve edilmiş bulunduğu anlaşılıyordu. Son araştırmalar Türklerin Salur boyundan bir de Karaman aşireti olduğunu gösterdi. *Türkiyat Mecmuası* Sayı 1. Sayfa 193.

Kitâbe vakfiye ve diğer eski kayıtlarda Turgut adını (طورغوت، طرغوت، دورغد، غد، درغد، طورغبد، طرغود، دورغد، طورغود) şekillerinde yazılmış gördük, şive, imlâ ve istinsah farklarından başka bir şey olmıyan bu değişik şekillerin hepsiyle bahse konu olan Turgut oğulları ifade edilmiş olduğu şüphesizdir.

Turgut oğulları'nın Anadolu'ya gelişleri :

Mahmuthisar tekkesi dolayısıyla özetini yazdığımız menakipte Turgut'la Bayburd'un Dediği Sultan'la birlikte Horasan'dan yola çıktıklarını⁴ Dediği Sultan'ın Hicaz'a gittiğini Anadolu'ya geldiğinde Turgut'la buluştuklarını okumuştuk. Dediği Sultan-bu menakıbe göre - Seydişehir'de medfun Seyit Harun Veli ile muasır olduğundan⁵ Turgut aşiretinin belki bir kısmının hicrî sekizinci asır başlarında Anadolu'ya geldikleri tahmin olu-

raman oğullarıyla akrabalık tesis etmeleri gibi diğer deliller ve bu incelemelerin genel seyri Turgutluların Oğuz boylarından olduklarını göstermektedir. Yazıcı Ali *Selçuknamesi* Turgut oğullarının sonradan Moğollara karıştığını yazar ve Moğollarla Türklerin bir asıdan olduklarını gösterir. S. 5-6.

Cengiz hanın anası Ho,Elum, Olhuno Ut soyundandır. Bu soy ise Turgut aşireti boylarındandır. Cengiz'in anası Merkitlerden Yekeçiledü adında birine gelin gidiyordu. Bunu duyan Cengiz'in babası kardeşlerini yardımına çağırarak gelin alayını bastı, gelini aldı. *Moğolların gizli tarihi*, S. 17, 272, 273.

Turgut yahut Turgavut gündüz bekçisi, nöbetçisi demektir. Turgavul kelimesinin cemidir. Anadolu'ya ne zaman geldikleri bilinmiyorsa da Konya muhitinde Türkmenler arasına yerleşmiş oldukları muhakkaktır.

Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk tarihine giriş*, S. 309, 465.

⁴ Saltık Dede'nin de idaresi altında 12 bin Türk ailesi vardı. *Tarihi Osmanî Encümeni mecmuası*. Cüz. 17, S. 1095.

⁵ Seyit Harun Veli'nin vefatı türbe kapısındaki şu kitâbede:

عر هذه التربة الشريفة وقات المرحوم المغفور سيدالغفرا
سیدی هارون نعمده الله بغيراته في ثالث عشرین ربيع الاول سنة
عشرین و سبعماية

23/Rebi ü'l-evvel/720 olarak kayıtlıdır.

nabilir. Daha önceki yıllarda Anadolu'da Turgutlular vardır. 677 - 702 H. (1278 - 1302 M.) tarihlerinde hükümdar olan Karaman oğlu Mahmud Bey Mısır sultanı Melik Nasır'ın yardımıyla Konya ve etrafını zaptedince Konya ve civarındaki Turgut, Varsak ve Samağarlı aşiretleri de Mahmud Bey'in emrine girmişlerdi⁶.

Anadolu Selçuklularının büyük hükümdarlarından olan I. Keykubat 625 H. (1228 M.) yılında Ermenek taraflarını zaptedince oraya Türkmen kabilelerini yerleştirmiş; başlarına da Nure Sofu oğlu Kerimü'd-din Karaman'ı tâyin cylemişti⁷. Bu Türkmen kabileleri arasında Turgut oğullarının da buldukları Şikârî'deki kayıtlardan anlaşılmaktadır.

II. Kılınç Arslan oğlu II. Süleyman zamanında yazılmış olan 598 tarihli Şemsü'd-din Altunbay vakfiyesinde⁸ Gedagele köyünün hudutları arasında (Turgut) köyü de vardır. Şu kayıtlar gösteriyor ki, Turgutluların Anadolu'ya gelişleri eskidir. Selçuklularla beraber bu devlet kurulduktan sonra yahut muhtelif tarihlerde peyderpey gelmiş olmaları kuvvetli bir ihtimal olarak söylenebilir⁹.

Turgut oğulları hakkında tarihi bilgiler

Turgut oğulları Karamanlılarla pek yakın akrabalık kurmuşlar ve Karaman oğullarının dostlarına

⁶ *Hayrullah Efendi Tarihi*, C. 3. S. 13.

⁷ *Düvel-i İslâmiye*, S. 296.

⁸ والحد الثالث منها ينتهي الى اراضى و بساين قرية يعرف بطورغوت والحد الرابع منها ينتهي الى الطريق

Vakıflar Müdürlüğü Vakıflar kayıt defteri; Sayı 4-6, S. 34., *Türk Tarih Kurumu Belleteni*, Sayı 42. Levha. 36.

⁹ Anadolu'da Turgut adını taşıyan köy ve kasabalar vardır:

Turgutlu Saruhan'da bir ilçe merkezidir. Ahmet Rifat: *Lugat-ı tarihiye ve coğrafiye*, S. 530. *Lehce-i Osmanî*, C. 2. S. 779.

Turgut, eskiden Akşehir merkezine bağlı bir köydü. Şimdi bucağın merkezidir. İlçeye 70 km. uzaktadır. *Konya Valiliği iş programı* S. 66.

Osman Gazi zaptettiği yerleri taksim ederken İnegölü de Turgut Ali'ye vermişti. Bunun için İnegöl yöresindeki köylere Turgut-eli derler. *Aşık Paşa-zade tarihi*. S.20.

dost, düşmanlarına düşman olmuşlardır. Bu itibarla Karaman oğulları devleti olaylarını -efsanevî de olsa- en geniş bir şekilde yazan Şikârî'de Turgut oğullarına ait bir hayli malûmat vardır.

Osmanlılarla Karaman oğulları arasında cereyan eden türlü savaşlar ve siyasi münasebetler dolayısıyla Osmanlı tarihleri de Turgut oğullarından bahsederler. Turgut oğulları tarihini bu iki yönden tetkik edecek, bunlara mahallî incelemelerimizi de ilâve edeceğiz :

Şikârî'ye göre Turgut oğulları :

"Karaman'ın babası Nure Sofu aşiretiyle konup göçmekten bıkmış, bir mekân tutmak istemişti. Yanındaki Turgut, Bayburt ve başka beylerle Ereğli'yi muhasara ettiler. Turgut ve Bayburt dört bin Oğuz askeriyile pusudan çıkup Ereğli Beyi Kosun'u¹⁰ arkadan vurdular. Kosun müslüman oldu ve Turgut'un kızıyle evlendi.

Nure'd-din (Nure Sofu) Ermenek, Mut, Gülnar'ı zaptederek Bulgar taifesini itaate aldığı vakit bu kalelerin anahtarlarını Sultan Alâü'd-din'e Turgut Bey ile gönderdi.

Nure Sofu oğlu Karaman'ın ümerasından Devletşah, İsmail Ağa, Ata Bey, Babuk olmak üzere dört tanesi Moğol beyidirler. Bunlar onbeş bin Tatara hükmederler. Turgut, Kaya, Kosun ve İmadü'd-din ise Oğuz boylarının beyleridir. Karaman; Alâü'd-din'in emriyle zehirlenip cenazesi Ermenek'e getirilmişti¹¹. Selçuk hükümdarı Karaman'ı ortadan kaldırıncaya bu diyarı İbni Hoten adında birine verdi. Karaman tarafları olan Turgut, Aydın, Hamit, Kaya, Karaman'ın oğulları Mehmed ve

Mahmud'u alarak Bulgar dağına çıktılar.

Karaman'ın oğlu Mehmed Bey hükümdar olunca Turgut ve Bayburt'la Kaya ve İmadü'd-din'i Türkmen askerlerine serdar eyledi. Mehmed Bey, Selçuk Sultanı ile harp ederken yedi bin tiğzen Türkmen askeriyile Turgut ve Bayburt beraber bulunuyordu.

Mehmed Bey Konya'yı zaptederken memleketi beyler arasında taksim etmişti. Bu arada Konya ile Engüri arasındaki ovayı ikiye bölerek yarısını Turgut'a, diğer yarısını da Bayburt'a verdi. Ol zamandan beri Turgut ili adı kaldı. Karaman oğlu Mahmud Bey Konya'ya gelirken yanındaki ümera arasında Turgut da vardır. Aynı hükümdar Mut taraflarında düşman ile harp ederken Turgut askeriyile beraber bulunduğu gibi Mut taraflarında isyan eden Kazgancık hareketini bastırırken de Turgut ve Bayburt yedi bin askeriyile beraber bulunuyorlardı. Süleyman Bey'in hükümdarlığını tebrik için diğer beylerle beraber Turgut Bey de gitmişti.

Karaman oğlu Alâü'd-din, Ertena oğlu Mehmed Bey'e yardıma giderken maiyetindeki askerle Turgut oğlu da beraberdi.

Hacı Kutlu Şah, Konya'yı bir aralık zaptetmişti. Karaman oğlu beylerini toplamış, bu arada Turgut da beraber olarak Konya kalesini sarmıştı.

Alâü'd-din zamanında Ankara beyi Ata Bey ile Ilgın beyi Devletşah bir araya gelip Alâü'd-din'e isyan etmek istediler. Bunu duyan Alâü'd-din Turgut oğlu ve diğer illerin askerlerini toplayarak onların üstüne yürüdü.

Alâü'd-din Bey, bir aralık Ertenalılara mağlup olmuştu. Kendisini toplayıp Larend'e geldiği vakit Turgut oğulları ve diğer beyler Alâü'd-din'e itaat ederek kendisini hükümdar tanıdılar. Yine Alâü'd-din zamanında Ertena oğullarından Mehmed ve Esen Beyler Larend'e yi elde ettiler. Konya valisi olan Davud Bey Turgut askeriyile Larend'nin imdadına yetişti.

Alâü'd-din Bey Germiyan illerine sefer yaparken (6000) er ile Turgut ve Bayburt oğulları Konya'da muhafız kaldılar. Osman oğlu Murad Bey Germiyan ve Hamit oğullarının müracaatı üzerine,

¹⁰ (Kosun) un Türk adı olduğuna dair bilgiler vardır. Konya Halkevi dergisi, sayı 11, s. 66 5. Hasan Fehmi Turgal'ın Makalesi.

Osmanlıların dedeleri Süleyman Şah ile Anadolu'ya gelen Türkmenlerden Adana taraflarını zapteden beyler arasında Kosun adı geçer. Aşık Paşa-zade tarihi, S. 225. Hasan Bey-zade T. Yazma nusha. S. 163.

¹¹ Karaman'ın türbesi Ermenek kuzeyinde Balkusan köyündedir. Bu türbeyi ziyaret ettim. Türbe kitâbesi Halil Ethem Bey tarafından nesredilmiştir. Türk Tarih Encümeni Mecmuası. Sayı II, S. 699.

Akşehir'e kadar gelmiş, Karaman oğlu Alâü'd-din Bey de askeriyle karşı varmıştı. Orada iki tarafın askeri alay bağladılar. Turgutoğlu Ali Bey meydana girip Murat Beyi (Sultan Murad)ı çağırdı. Dedi ki:

“Ey Murat! Karaman oğlu değil midir ki senin atanı Germiyan oğlu hapisten çıkardı. Tabl ve alem ve nekkare verdi. Şimdi nice cenk edersin. Tekfur-ı Kostantin'den iki kâfir beyin neye yardımcı aldın. Müslüman üzerine geldin? Müslüman olan kâfir askerinin yardımcı idünür mü?” Burada bir kaç gün harp, sonra sulh olmuştur. Karaman oğlu Alâü'd-din Bey Osmanlı ülkesini yağmaya giderken askerleri arasında Turgut oğulları da vardı. Karaman oğlu İbrahim Bey kardeşi Alâü'd-din Beye onbin asker ve Turgut oğlunu beraber koşup Germiyan iline göndermişti. Karaman askeri Karahisar'ı zaptederken Turgut oğlu da beraberdi. Karaman oğlu Mustafa Bey, Turgut oğlu ile beraber Ankara'yı zaptedüp Husrev Beyi öldürdüler. Bu yüzden Osmanlılarla Karaman oğulları arasında harp oldu. İshak Bey Turgut oğlu ile kaçtı. Kasım Bey hükümdar oldu. Fâtih Sultan Mehmed ile Kasım Beyin harplerine Hacca giden Osmanlı vezirlerinin Turgutlu tarafından soyulması sebep olmuştur. Gedik Ahmed Paşanın Larend'e'yi zaptından sonra Larend'e'ye bıraktığı Mesih Paşayı halk taşa tutup öldürdüler. Turgut ile Kökezi¹² serdar edüp tekrar Konya'yı ele geçirdiler, Fâtih bu haberi duyunca askerini çekti. Konya üzerine geldi. Larend'e'ye doğru giderken Turgut oğlu ve Kökez Karadağ eteklerinde Fâtih ile cenk eylediler.”

Görülüyor ki Turgut oğulları Karaman devleti boyunca bu devlete sadık kalmışlar, her zaman aşiretleri, askerleriyle Karaman oğulları emrinde hazır bulunmuşlardır. Şimdi Osmanlı tarihlerine gelelim.

Osmanlı Tarihlerine Göre

Turgut Oğulları

Yıkılan Türkiye Selçukluları devleti yerine Anadolu'da kurulan

¹² Bugün Kadınhanı'nın Kurthasanlı bucağına bağlı bir Kökez köyü vardır.

Türk devletlerinden birisi olan Osmanlılar ilim, idare ve askerlikte diğerlerinden daha çabuk inkişaf ettiler, hudutlarını genişlettiler. I. Murat 671-679 H. (1359 - 1388 M.) zamanında Hamit oğlu Hüseyin Beyden Akşehir, Beyşehir, Seydişehir ister istemez satın alındı. Osmanlılar bu suretle 783 H. (1381 M.) de Karaman oğulları devletini, dolayısıyla Konya'yı batı tarafından sarmışlardı. Anadolu'daki diğer beyliklerin zararına olarak Osmanlıların gelişme ve genişlemeleri Karaman oğullarının hiç işine gelmiyor, her imkân ve fırsattan faydalanarak onları zayıf düşürmek istiyorlardı. Karaman oğullarının belli başlı askerleri ve kendilerine en sadık kumandanları Turgut oğullarıdır. Osmanlı - Karaman harpleri, Osmanlıların Rumelini açarken Karaman'dan gönderilen yardımcı askerler ve başka siyasî münasebetlerle Turgut oğullarının adları Osmanlı tarihlerine geçmiştir. Bunları tarih sırasıyla gözden geçirelim:

788 H. (1386 M.) senesinde Osmanlı veziri Hayru'd-din Paşa vefat etmiş, I. Murat'ın küçük oğlu Savcı Bey isyan ederek Osmanlıların başına belâ olmuştur. Karaman oğulları bunu fırsat saydılar. Turgut ve diğer aşiret askerlerini topluyarak I. Murat'ın Hamit oğlundan satın aldığı üç şehri zaptettiler. I. Murat devlet sınırları içinde bulunan bu şehirlerin yağma ve zaptedildiğini duyunca Anadolu ve Rumeli askerlerini topluyarak Karaman oğlu üzerine yürüdü. Karaman oğlu Ali Bey, Osmanlıların kuvvetli bir orduyla geldiklerini haber alınca beylerini topladı. Durumu mütalâa ettiler. Önce kusurlarının affi için bir elçi gönderilmesine, anlaşmak mümkün olmazsa savaşa karar verdiler. Karaman oğlu elçisi Osmanlı ordusuna gelince I. Murat da bir meclis kurdu. Yapılacak işi gözden geçirdiler. Büyük vezir Ali Paşanın reyile savaş kabul edildi ve elçi bu haberle geri gönderildi. Karaman oğlu Ali Bey, Konya kalesini onarmış, kuvvetlerini toplamış, Konya hıсарı önünde elçinin gelmesini bekliyordu. Elçi menfi cevap getirdi.

Osmanlı askeri de Konya ovasında göründü. Harp safları kuruldu.

Karaman oğlu askerini şöylece hazırlamıştı. Turgut, Bayburt ve diğer Türkmen aşiretleri Samağar kumandasında olarak sağ cenahı, Varsaklar'la Tatar suvarileri Teberrük kumandasında sol cenahı teşkil ediyordu, ordunun merkezinde Ali Bey bulunuyordu. Osmanlı safları da şöyle düzenlenmişti. Anadolu askeri sağ, Rumeli askeri sol cenahı tutmuş, merkezde I. Murat yeniçeri ile mevki almıştı. Harp çok çetin oldu. Karaman oğlu yenildi. Konya kalesine kaçtı. Ordusu dağıldı. Karaman oğlu Ali Bey ailesi ve I. Murad'ın kızı olan Nefise Sultan'ı Konya'nın âlim ve şeyhleriyle birlikte kainpederi olan I. Murad'a ricacı gönderdi. Suçları bağışlanarak memleketleri kendisine verildi. I. Murat'tan sonra hükümdar olan Yıldırım Bayezid diğer Anadolu devletleri gibi Karaman illerini de 793 H. (1390 M.) yılında zaptetmişti.

Timur vak'asından sonra Karaman oğulları tekrar ortaya çıktılar. Yıldırım Bayezid'in şehadetinden sonra şehzadelerin saltanat kavgalarında ve Çelebi Sultan Mehmed'in saltanatı süresince bir hayli derlendiler, toplandılar. Çelebi Sultan Mehmed ölmüş, yerine oğlu II. Murat geçmişti. II. Murat Rumeli'deki Düzme Mustafa hâdisesiyle uğraşıyordu. Karaman oğulları, Osmanlıların bu zaafından istifade etmek yolunu tuttular. Osmanlıların 'başlıca rakiplerinden olan Germiyan oğulları ile işbirliği yaptılar. Hamit ilinde vali olan II. Murad'ın kardeşi Mustafa Çelebi'yi azıttular. Karaman oğlu, Turgut oğlu askerini Mustafa Çelebi'nin emrine verdi. Germiyan oğlu da mümkün olan yarımlarda bulundu. 826 H. (1422 M.) yılında Mustafa Çelebi önce Bursa'yı, sonra İznik'i muhasara etti. İznik'i zaptederek hükümdarlığını ilân eyledi. II. Murat, Mihâl oğlu kumandasındaki askerle Şehzâde Mustafa'yı İznik'te çevirdi. Şehzâde Mustafa'nın lalası olan Şarabdar İlyas'ı da kendi taraffa-

rına çektiler. Turgut oğulları ve Germiyan beyleri Şarabdar'a müracaat ederek şehzâdenin kendilerine teslim edilmesini ısrarla istedilerse de muvafak olamadılar. Şarabdar şehzâde Mustafa'yı tuttu. II. Murad'a teslim etti. Turgut oğulları da memleketlerine döndüler.

Dulkadir oğlu Süleyman Bey'in güzel bir atı vardı. Karamanoğlu İbrahim Bey bu atı istedi. Alamayınca bir kolayını bulup çaldırdı¹³. Süleyman Bey II. Murad'a haber göndererek:

"Sultana lâyük olan bu atın Karaman oğlu tahtasında kalması hayıftır" dedi.

O günlerde II. Murat Selâniği fethetmişti. 839 H. (1435 M.) de bu haberi götüren elçiyle atın kendisine gönderilmesini Karaman oğlu'na bildirdi. Karaman oğlu bu teklifi kabul etmediği gibi, elçiye gönül kırıcı sözler söyledi. Elçi olup bitenleri II. Murad'a anlattı. II. Murat Gelibolu'dan Bursa'ya hareket etti. Askerini toplayarak Akşehir'i, Konya'yı zaptettiler. İbrahim Bey, Ermenek taraflarına kaçmıştı. II. Murat, Bozkır üzerinden baltacılar göndererek Bulgar dağlarında yollar açılmasını ve İçel taraflarının da zaptolunmasını emretti. İbrahim Bey durumun fenalığını anlayınca zamanının büyük bilginlerinden Mevlâna Hamza'yı *-İdris-i Bitlist tarihine* göre Celâleddin Rumi evlâtlarından Arif Çelebi'yi göndererek sulh istedi. Mevlâna Hamza elçilik görevini güzel yaptı. II. Murad'a dokunaklı sözler söyleyerek merhametini çekti. II. Murat Karaman oğlu'nun Osmanlı illerinden aldığı yerleri geri vermesi şartıyla sulh yapılmasına razı oldu.

Aşık Paşa-zâde tarihine göre bu harbin sebebi¹⁴, at değil, İbrahim Beyin Macar kiralına yardım etmiş olmasıdır. Hammer'de at ve sulh şartları arasında İbrahim Beyin haksız olarak malikânesini elinden aldığı aşiret reisi Tur-

¹³ Varsak aşiretinden eli çabuk birini göndererek çaldırılmıştır. *Tacü't-tevarih*, C.1, sah. 358.

¹⁴ *Aşık Paşa-zade tarihi*, S. 121. *Hasan Bey-zade tarihi*, Yazma Nusha, S.71.

gud'a mülklerinin geri verilmesi de vardır. Bundan anlaşıldığına göre Turgut oğulları ile İbrahim Beyin bir aralık arası açılmış, İbrahim Bey Turgut'un elinden mülklerini almıştır. Turgut mallarının geri alınması için II. Murad'a rica etmiş olacak ki sulh şartlarına böyle bir madde konmuştur¹⁵.

II. Murad'ın Eflâk seferinde yenildiğini duyan Karaman oğlu İbrahim Bey bu fırsatı da kaçırmadı. Hazırladığı askere damadı Turgut oğlu Hasan Beyi komutan tâyin ederek Osmanlı illerine gönderdi. Hasan Bey Bolvadin halkını, Ömer dağında yaylakta oturanları, Beypazarı'na yağma etti. Bu arada ırz ve namusa da tecavüz edildi. II. Murat 846 H. (1442 M.) de Edirne'den yola çıktı. Anadolu ve Rumeli askerlerini aldı. Şehzade Alâ'ü'd-din'e Amasya askeriyle yardıma gelmesini bildirdi. Konya'ya gelinceye kadar Karaman ellerindeki köy ve kasabaları harap ettikleri gibi Karaman oğullarına karşılık olarak ırz ve namus da gözetmediler. İbrahim Bey bu sefer de karşı duramayacağını anlayınca tekrar Taşeli'ne kaçtı. Veziri Server Ağa ile ailesi olan II. Murad'ın kız kardeşini bir çok hediyelerle Sultan Murad'a gönderdi. Elçiler II. Murad'a:

— Karaman oğlu kendüsüne lâ-yık olanı yaptı; sen onun gibi etme... dediler. II. Murat Server Ağa'ya:

— Sen ol beyine inanır mısın anı benden dilek idersin? dedi.

Server Ağa:

— Evvelki hatasında ben beraber değil idim. Şimdiki hatasında rızam yoktu. Turgut oğlanlarından oldu¹⁶, diyerek İbrahim Beyin affını rica etti. Ricaları kabul edildi. II. Murat Edirne'ye döndü. Bu hâdisede böylece sona erdi. Karaman oğulları ile Osmanlıların münasebetlerini açık bir dille ifade eden şu hâdiseyi Aşık Paşa-zâdeden aynen alıyorum:

“Karaman oğlundan dahi ol seferde âdem geldi. Leşker tamam cem oldu. Padişah kendi leşkerini gördü. Cebelüsü arz olundu. Diledi kim Karaman oğlunun leşkerini dahi göre; eyitti: “âdemini göster” dedi. O dahi cebelüsün arzetti. Kaltak eğerli, katı kürklü, örme kuşaklı, kabalak dülbentli, üzengisi kayışı ipten ve kılıcı bağı ipten, Turgutlu'nun at uğrularını göndermiş.

Hünkâr eydür: Akçaylı oğlu benim anın yardımına ihtiyacım yoktu. Bunları maskaralık için göndermiş ve andan hiçbir umum yoktur. Veli şunu isterim ki şeytanlık etmesin. Kendi halinde otursun, dedi devletle yürüdü¹⁷.

* * *

Karaman oğlu İbrahim Bey ölünce oğulları arasında çıkan kargaşalık esnasında İshak Bey, Uzun Hasan'dan aldığı kuvvetle Karaman diyarını vurdu. Pir Ahmed kaçtı. Fâti'h'e sığındı. İshak Bey'le anlaşamayınca Fâti'h, Pir Ahmed'e yardımcı asker verdi. İshak Bey'i tekrar Uzun Hasan'a çıkararak Pir Ahmed Bey'i Karaman'a hükümdar yaptılar. Aradan çok geçmedi. Pir Ahmed Bey de hâmisî Fâti'h'le bozuştı. Dulkadir oğlu ile söz birliği ederek Fâti'h'e karşı koymak istediler. Fâti'h isc Karaman illerini baştan başa zaptederek bu sülâleye son vermeye karar vermişti.¹⁸ Veziri-i a'zam Mahmud Paşayı beraber alarak büyük bir orduyla Anadolu'ya geçti. Akşehir üzerinden önce Gevale kalesini, sonra 871 de Konya'yı aldılar¹⁹. Mahmud Paşayı as-

¹⁷ Aşık Paşa-zade tarihi. Sah. 135.

¹⁸ Fâti'h'in bu seferden önce Pir Ahmed'e: “Gelip, anı karayere karayım” diye bir haber göndermiş olduğu Konya'da söylenmekte idi. Akşehir'in Bisse köyünde incelediğim kitapların birinde bu sözün bir beyit halinde yazılmış olduğunu gördüm:

“Benim ile saltanat lâfı iderimş ol Karamanî,
Huda fırsat verir ise kara yire karam ânî”

Bu cinashî beyit Neşri tarihinde ve Yıldırım Bayezid'in Konya harbinde babasından izin isteyip savaşa girmesi' münasabetiyle şu şekilde yazılmıştır:

Berberlük çekişürmüş bizimiyle Karamanî
Huda fırsat virürise karam yire Karamanî
Kitab-ı cihannuma <Neşri Tarihi>, F. R. Unat-Dr. M. A. Köymen neşri. Sahife: 228

¹⁹ Tacüt't-tevarih bu vak'ayı 872 H. (1457 M.) gösterir ki kitâbeye uygundur.

¹⁵ Hammer tarihi. C. 2. Sah. 204. C. 5. S. 77.

¹⁶ Aşık Paşa-zade tarihi. Sah. 130.

kerî kumandan tâyin ederek Larend'e gönderdi. Pir Ahmed Bey'le Mahmud Paşa arasında ve Larend'e kalesi önünde dehşetli bir harp oldu. Pir Ahmed yenildi. Fâti h Mahmud Paşa'ya ²⁰ Turgut oğullarının ne tarafta olduklarını inceleyip bunların da tedibini emreyledi. ²¹ Mahmud Paşa Bulgar dağından Tarsus'a kadar olan yerleri tarayarak Bulgar dağı vâdilerinde bulunduğu Turgutluları şiddetle tenkil etti. Turgut oğullarından kurtulabilenler Tarsus'a kaçarak Mısırlılara iltica ettiler. Gevale kalesi -bu gün Takkeli dağı denilen tepenin üzerindedir. -lüzumsuz görülerek yıkıldı. Konya kalesi tamir edildi²². Fâti h'in oğlu Şehzâde Mustafa, Karaman ellerine vali tâyin olundu. Fâti h buralardaki Karaman oğlu taraftarlarını azaltmak, İstanbul ve Rumeli'de Türk nüfusunu çoğaltmak gibi iki taraflı bir düşünce ile Karaman ellerinden İstanbul'a aileler nakledilmesini Mahmud Paşa'ya emretti.

Fâti h Sultan Mehmed vefat edince Karaman oğulları ile Turgut oğulları tekrar ümitlere kapıldılar. Uzun Hasan yanında bulunan Karaman oğlu Kasım Bey İçel'e geldi. Tarsus tarafına kaçmış, Ermek taraflarında gizlenmiş olan Turgut oğulları, Varsak beyleri, Karaman oğullarının diğer ümerasası Kasım Bey'in etrafına toplanarak bir hükümet kurmaya başladılar. Larend'e'yi ele geçirdiler. 886H. (1481 M.) yılında Konya üzerine yürüdüler. Karaman eyaleti Valisi Hadım Ali Paşa'yı Pervane çayırında mağlup ederek Konya'yı muhasara ettiler. Hadım Ali Paşa ve II. Bayezid oğlu Şehzâde Abdullah Konya'da

bulunuyorlardı. Bu haber İstanbul'a varır varmaz Gedik Ahmed Paşa kumandasında bir ordu gönderildi. Kasım Bey karşı duramayacağını anlıyarak Taşeli'ne, oradan Tarsus'a kaçtı.

Selçukiler zamanında Anadolu'ya gelen Osmanlıların dedesi Süleyman Şah yanındaki beylerden bir kısmı Adana, Tarsus taraflarında yerleşmişlerdi. Bunların başları Yüreğir; beyleri de ²³ Kosun Varsağı, Karaisa Uzcyir, Gündüz, Kuştemir idi. Bu Türk beyleri Ramazan oğulları beyliğini kurmakla beraber birbirleriyle zaman zaman bozuştular. Aralarında Mısır'a iltica edenler oldu. Mısır hükümdarları bu ihtilâftan istifade ederek buraları benimsemiş iseler de tamamen hükmü altına alamamışlardı. Osmanlılar elinden kurtulan Karamanlılar, Turgut oğulları da bunlara karışmış, Osmanlılar üzerine akınlar yapıyorlardı. Karaman Beylerbeyisi Karagöz Mehmed Paşa Adana, Tarsus da dahil olmak üzere buraları zaptetti. Bu fetih haberi II. Bayezid'den Mısır hükümdarına şöyle yazılmıştı:

"Ol benim kulum Karagöz Mehmed Paşa fethettiği hisarlar benim muradım değildi ve illâ Karaman vilâyetini Hak Taalâ ben kuluna müyesser etti. Amma Varsak vilâyeti temerrüd ederler. Turgut oğulları haramilik ederler, yolları kestiler, Karaman'a rahatlık vermezler" ²⁴ Mısır hükümdarı Osmanlıları meşgul etmek istiyordu. Turgut oğullarına, Varsak beylerine bir çok hediyeler gönderdi ve asker vereceğini de bildirdi. Bu suretle Osmanlı tarihlerinde meşhur olan Osmanlı-Mısır harpleri başlıyordu. ²⁵ Bayezid'in kardeşi Cem Sultan saltanat dâvasında bulunmuş, Osmanlı devleti başına bir gaile açmıştı. Cem'in bertaraf edilmesi üzerine Karaman oğlu Kasım Bey, II. Ba-

²⁰ Turgutoğlu'nun kandelîğın bil üzerine var" dedi. *Aşık Paşa-zade tarihi*. Sah.170.

²¹ *Tacü't-tevarih*. C. 1: Sah. 311.

²² Fatih zamanında yapılan onarıma ait kale kitâbesi Müzede saklanmaktadır. Aynen dercediyoruz:

1 — عامر المحسن باهر البرهان — قدس بالعلی مبانیه
2 — و هو سلطان محمد بن مراد — لا یرى فی الدنیا مدانیه
3 — اسمعوا من لسان التاریخ — خلد الله عدل بانیه
Son mısra ebced hesabıyla 872 dir.

²³ Yüreğir, Oğuzların Üçok boyundan bir aşiret adıdır. *Divanu lügati't-Türk*. C.1. Sah.57

²⁴ *Aşık Paşa-zade tarihi* Sah. 216.

²⁵ Bu harpler hakkında geniş bilgiler vardır. Hersek oğlu Ahmed Paşa'nın esaretine dair Kahire'de bir kitâbe. Halil Ethem, *Tarih-i Osmanî Encümeni mecmuası*, Sene, 5, S. 200, 272.

yezid'e baş vurarak İçel taraflarında kendisine bir köşe tâyin edilmesini rica etti. II. Bayezid, Hocanti belinden öbür tarafta bulunan Taşeli'ni Kasım Beye vermiş ve hükümdarlığını kabul etmişti.

Kasım Bey 887 H. (1482 M.) yılında ölünce ümerası Kasım Beyin kızının oğlu olan Turgut oğlu Mahmud Beyi hükümdar seçtiler. Bu seçim II. Bayezid tarafından da onaylandı. Mahmud Bey bir müddet Osmanlı hükümdarına karşı saygı gösterdi ise de çok geçmeden evvelkiler gibi Osmanlılara kafa tutmağa başladı. 892 H. (1487 M.) yılında Vezir-i a'zam Davut Paşa ile Hadım Ali Paşa kumandasında üzerine asker gönderildi.

Hasan Bey-zâde ile Aşık Paşa-zâde tarihleri Davut Paşa'nın Mısırlılarla harbe giderken Üç Kapılı yaylasının öte tarafında Koca Kale yanında Aladağ dibinde çadırını kurduğunu ²⁶ Dülkadir oğlu Alâü'd-devle Beyin buraya gelip sadrazamı karşıladığını, Araplar üzerine gitmeyip Turgut oğlu Mahmud Beyin isyanını bastırmasını tavsiye ettiğini, Davut Paşa'nın da bu fikri uygun bulduğunu yazarlar. Davut Paşa, Rumeli askerini Ulaş yurdundan, Anadolu askerini Tarsus üzerinden, kendisi de kapı kulları ile Bulgar dağından yürüyerek Taşeli'ni üç taraftan sardı. Turgut oğlu Mahmud Bey devlet hudutlarının baştan başa Osmanlı askeri ile çevrilmiş olduğunu görünce şaşırıldı. Kıyafet değiştirerek çoluk ve çocuğunu alıp Haleb'e kaçtı ²⁷. Davut Paşa'nın gönderdiği askerler yetişemedi ²⁸. Karamanlıların bu

²⁶ Bugünkü teşkilâta göre Niğde'nin Maden nahiyesi Badem deresi köyünün önderidir. Buradan Kamışlı boğazı yolu ile Bozantı'ya inilir

²⁷ Haleb'e kaçmazdan evvel dar bir vâdiye saklanmıştı. *Tarih-i Osmanî Encümeni mecmuası*, Sene 5, S. 213, 214.

²⁸ Kasım Beyin kabri Karaman'da İbrahim Bey türbesindedir. Mezar taşında şu yazılar vardır:

1 — الله الباقي 2 — انتقل من دارالفنا الى دارالبرقا
المرحوم 3 — المغفور السعيد الشهيد المحتاج الى رحمة الله سلطان
4 — قاسم بن ابراهيم سنة ثمان و ثمانين و ثمانمائة
Türkçesi "İbrahim Bey oğlu Tanrının rah-

son hükümdarı olan Mahmud'un adı bazı tarihlerde Mehmed olarak geçer. Mahmud Beyin kaçtığını gören Buğa oğlu, Akbaş oğlu, Elvan oğlu, Sömek oğlu, Evren oğlu, Ulu oğlu, Arık şeytan, Oğuz Bey oğlu namındaki Varsak Beyleri Davut Paşaya teslim oldular ²⁹.

Turgut oğullarından bir kısmının da Mısırlılar emrine geçmiş olduklarını görüyoruz. 893. H. (1487 M.) yılındaki Mısır-Osmanlı harplerinde Mısırlıların yardımcı askerleri arasında ³⁰ Osmanlıların mağlûbiyeti üzerine 894 H. (1488 M.) de Mısırlılar tarafından Adana'nın zaptında ³¹ ve Osmanlıların takibinde ³² Turgut oğulları, Mısırlılarla birlikte çalışıyorlardı.

Turgut oğullarının son günleri ve bu günkü Turgut oğulları bakıyesi

Turgut oğullarının -tarih sahifelerinde- son olarak Karaman oğlu Mustafa Bey etrafında toplanmış görüyoruz. Vak'a şudur: II. Bayezid İnebahtı ve yakınlarındaki kaleleri fethederken Turgut oğulları, Varsak oğulları hükümdarın Rumelinde meşgul olduklarını düşünerek Karaman oğlu İbrahim Beyin biraderi İmirze

metine muhtaç mübarek şehit esirgenmiş ve rahmet olunmuş bulunan Sultan Kasım 888 senesinde dünyadan ahirete göçtü. Allah bakidir,, demektir. Kasım Beyin vefatı Mezar taşında 888, Mahmut Beyin Halebe kaçması da 892 olduğuna göre Mahmut Beyin dört sene kadar hükümdarlık yapmış olduğu kabul edilebilir.

²⁹ *Tacü't-tevarih*, C. II, S. 54.

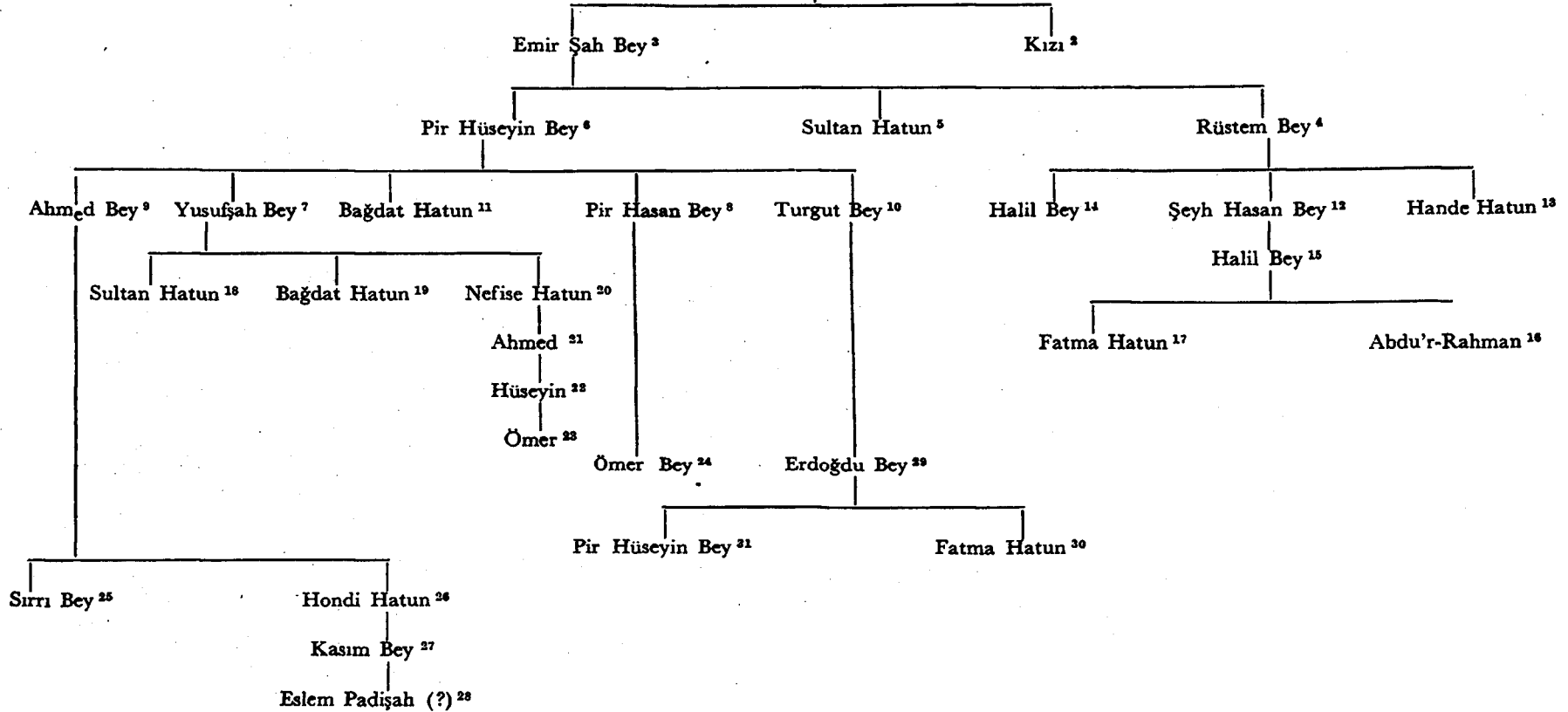
³⁰ Ramazan oğlu ve Turgut oğlu *etba ve eşyalarıyla Arap leşkerine koşuldular. Tacü't-tevarih*, C. II, S. 56.

³¹ Ramazan oğlu ve Turgut oğlu, Karamanilerin (Osmanlı emrindeki Karaman askerlerinin) ardına düşüp cay-ı heycadan çıkardılar. *Aynı eser*, S. 57.

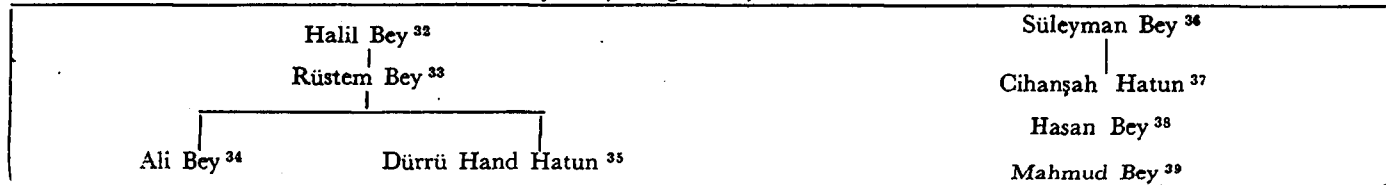
³² Mısırlılar "cümleden Turgut oğlu'nu olmenazil ve merahil ahvaline muttali olmağın tefehhus u ahvale gönderdiler. Ertesi Turgut oğlu gelip Ali Paşa'nın mesafe-i baide kat'iltüğün ilâm ile tereddüd-i hatırların izale edecek Adana kalesine düşüp muhasara-i hisara meşgul oldular. Aynı eser, S. 60. *Hammer tarihi*, C. IV, S. 20-21.

Turgut oğulları Şeceresi
Turgut 1

62

Şecereye bağlanmayanlar

M. ZEKİORAL

- ¹ Turgut, Turgut oğlu türbesi kitâbesinde adı geçer.
- ² *Şikâri'ye* göre Ereğli beyi Kosun ile evlenmiş olan Turgut Beyin kızıdır.
- ³ Emirşah Bey, 835 tarihli türbe kitâbesine göre.
- ⁴ Rüstem Bey, 804, 794 tarihli mezar taşlarında adı yazılıdır.
- ⁵ Sultan Hatun, 825 tarihli kabir taşı vardır.
- ⁶ Pir Hüseyin Bey, 835 tarihli türbe kitâbesi, 824, 826, 832 tarihli vakfiyeleri vardır. 833 de ölü olduğu oğlu Ahmed Beyin vakfiyesinde yazılıdır.
- ⁷ Yusufşah Bey, 850 tarihli vakfiyede adı yazılmıştır.
- ⁸ Pir Hasan Bey, 812 tarihli mezar taşı vardır.
- ⁹ Ahmed Bey, 834, 835, 850 tarihli vakfiyelerde adı geçer. 863 den önce vefat etmiş olduğu kızı Hondi hatunun vakfiyesinden anlaşılıyor.
- ¹⁰ Turgut Bey, 826, 832 tarihli vakfiyelere göre.
- ¹¹ Bağdat Hatun, Vakıflar Müdürlüğü Muhasebe kayıt defterinde adı geçer.
- ¹² Şeyh Hasan Bey, 794 tarihli mezar taşında adı yazılı imiş.
- ¹³ Hande Hatun, 804 tarihli mezar taşı varmış. Bu taşdaki yazıları Löytved kaydetmiştir.
- ¹⁴ Halil Bey, 834 tarihinde Sadru'd-din Konevi kitaphâna kitap vakfetmiştir.
- ¹⁵ Halil Bey, oğlunun 812 tarihli kabir taşında adı geçer.
- ¹⁶ Abdurrahman Bey, 820 tarihli mezar taşı vardır.
- ¹⁷ Fatma Hatun, 810 tarihli mezar taşında.
- ¹⁸ Sultan Hatun, 850 tarihli vakfiyesi vardır.
- ¹⁹ Bağdat Hatun, 850 tarihli vakfiyesi vardır.
- ²⁰ Nefise Hatun, eski kayıtlarda vakıfları olduğu yazılıdır. Bazı kayıtlar ise Nefise ile Bağdat hatunun aynı şahıs olduğunu göstermektedir.
- ²¹ ²² ²³ Ahmed, Hüseyin, Ömer 850 tarihli Sultan Hatun vakfiyesinde adları geçer. Sultan Hatunun kız kardeşi çocukları iseler de hangi kız kardeşinin olduğu tasrih edilmemiştir.
- ²⁴ Ömer Bey, 827 tarihli vakfiyesi vardır.
- ²⁵ Sırrı Bey, 853 tarihli vakfiyede adı yazılmıştır.
- ²⁶ Hondi (Hande) Hatun, 863 tarihli vakfiyesi vardır.
- ²⁷ Kasım Bey, 863 tarihli vakfiyede adı geçer.
- ²⁸ Eslem Padişah, (?) 831 tarihli mezar taşı vardır.
- ²⁹ Erdoğdu Bey, 898 tarihli vakfiyesi vardır.
- ³⁰ Fatma Hatun 874 tarihli mezar taşı vardır.
- ³¹ Pir Hüseyin Bey, 898 tarihli vakfiyede adı geçer.
- ³² Halil Bey, Seydişehir'de Rüstem Bey mezar taşında adı yazılıdır.
- ³³ Rüstem Bey, Seydişehir'de 843 tarihli mezar taşı vardır.
- ³⁴ Ali Bey, Seydişehir'de 843 tarihli mezar taşı vardır.
- ³⁵ Dürrü Hand Hatun Seydişehir'de 832 tarihli mezar taşı vardır.
- ³⁶ Süleyman Bey, 875 tarihli mezar taşında adı geçer.
- ³⁷ Cihanşah Hatun, 875 tarihli mezar taşı vardır.
- ³⁸ Hasan Bey, Karaman oğlu İbrahim Beyin damadı olup 846 yıllarında sağdır. Osmanlı tarihlerinde adı geçer.
- ³⁹ Mahmud (yahut) Mehmed Bey, Karaman oğlu Kasım Beyin kızıyle evlenmiş, dört sene kadar hükümdarlık yapmış ve 892 de Haleb'e kaçırılmış olan zattır.

Beyin oğlu Hacı Hamza'nın Mustafa adındaki oğlunu buldular. Mustafa, çocukluğunda Acem diyarına kaçmış; II. Bayezid Rumelinde meşgul iken ecdadının tahtını elde etmek hevesiyle Anadolu'ya gelmiş, İçel'de Turgut oğullarıyla buluşmuştu. Turgut oğullarıyla Varsak aşireti Mustafa'nın başına toplanıp İçel'den hareket ederek Larendeyi (Karaman) muhasara ettiler. Etrafını yağmaladılar. II. Bayezid bu haberi duyar duymaz Amasya'daki oğlu Sultan Ahmed'e ve Karaman Valisi Şehinşahın oğlu Beyşehir hâkimi Mehmed Şah'a emirler gönderdi. Dülkadir oğlu Alaü'd-devle Bey askerini oğlu Şah Ruh kumandasında Şehzâde Ahmed'in yardımına gönderdi. Mehmed Şah Beyşehir askeri ve Konya'daki vilâyet kapu kullarıyla Larendeye koştu. Sultan Ahmed de geldi. Karaman oğlu Mustafa Bey Taşeli'ne kaçtı. Mehmed Şah, amcası Sultan Ahmed'le Larendede görüşüp elini öptü ve amcası tarafından ihsan ve iltifatlara gark edildi. Asilerin Taşeli'ne kaçtıklarını, 905 H. (1499 M.) yılı kışının geldiğini gören şehzâdeler memleketlerine döndüler.

906 H. (1500 M.) yılında II. Bayezid Edirne'de kışlamakta iken Mesih Paşa hacdan dönmüştü. II. Bayezid tarafından sadrazamlığa tâyin ve Karaman fitnesini bastırmağa memur edildi.

Mesih Paşa, Karaman diyarına geldi. Şehinşah ile el birliği yaparak Larendeye hareket etti. Turgut oğullarından Karaman oğlu etrafında toplanan beylerden bazıları Mesih Paşa'

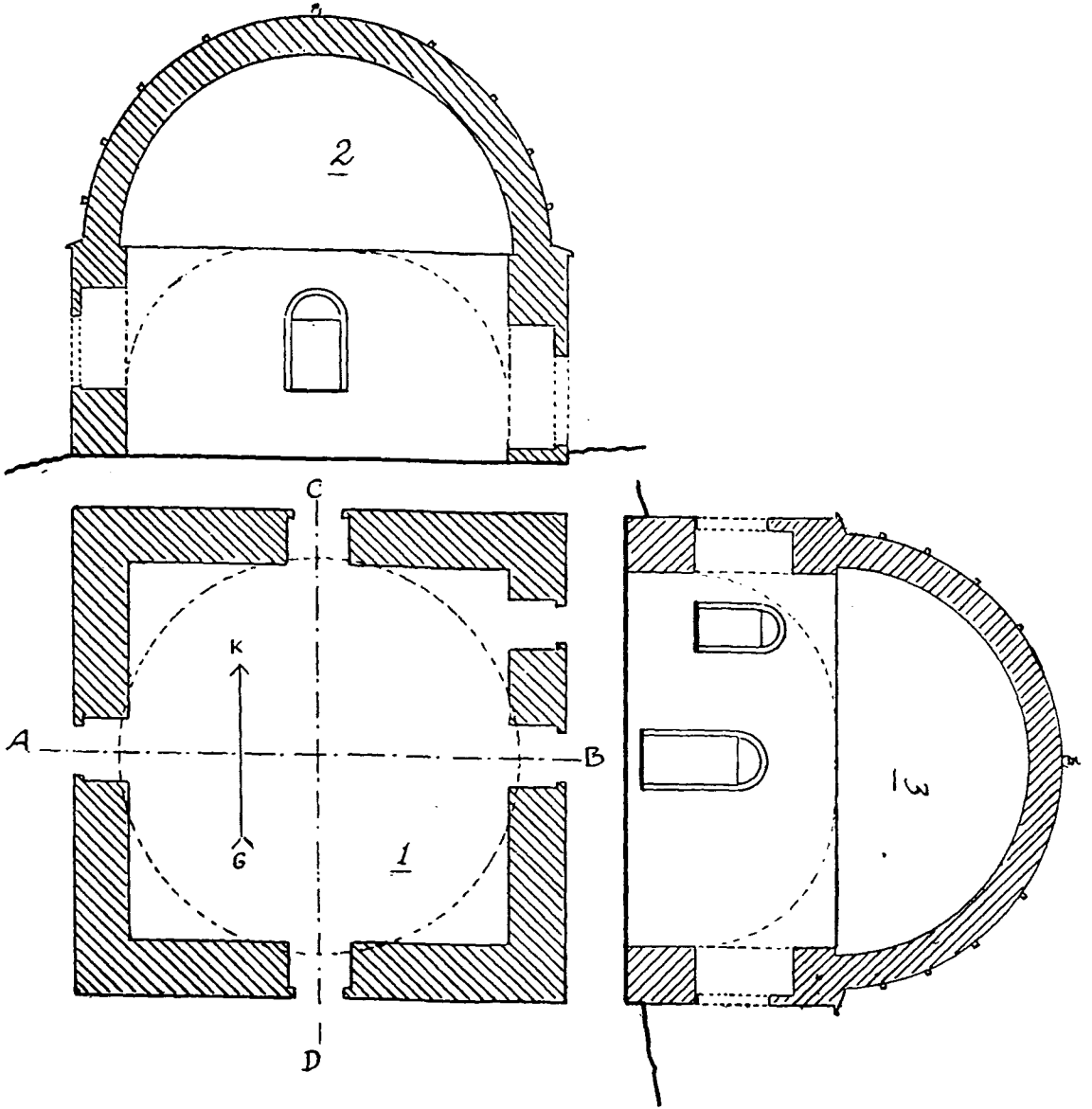
ya müracaat ederek af dilediler ve Mustafa Beyi memleketten çıkaracaklarına söz verdiler. Mesih Paşa Karaman'dan Avgadı'ya vardı. Orada bir kale binayledi. İçine asker koydu. Diğer askerlerini de üç bölük edip Taşeli'ni aramağa başlayınca boy beyleri durumun nezaketini anlayıp Karaman oğlundan yüz çevirdiler. Karaman oğlu Mustafa Bey de diğerleri gibi tebdil-i kıyafet ederek Tarsus'a, oradan Halep'e kaçtı. Halep Beylerbeyisi, Mustafa Beyi tutup hapsedti. Sonra vücudunu ortadan kaldırdı³³.

Bu suretle yeniden bir talih denemiş ve tekrar Osmanlılara sığınmış olan Turgut oğulları Anadolu'nun, bilhassa Konya'nın muhtelif yerlerine dağılmışlardır. Ermenek taraflarında Mesih Paşa'ya iltica eden Turgut oğullarının bir müddet konar göçer olarak yaşamış, sonra Ermenek taraflarında köyler kurmuş olduklarını kabul edebiliriz.

Akşehir'in bugünkü Turgut Bucağında oturan Turgutluların isc zamanla çoğalarak etrafa yayıldıkları ve Kursun, Harunlar, Yığar, Kıllar, Yavşanlı köylerini kurmuş oldukları mahallî tetkiklerden anlaşılıyor.

Turgut oğullarının yukarıda yaptıkları yazılan eserlere tâyin ettikleri vakıfların mütevellileri ve diğer hizmet erbabı ise Konya merkezi ile Ilgın'da Kadınhan'ın Turgutlu mahallesinde yaşamaktadırlar.

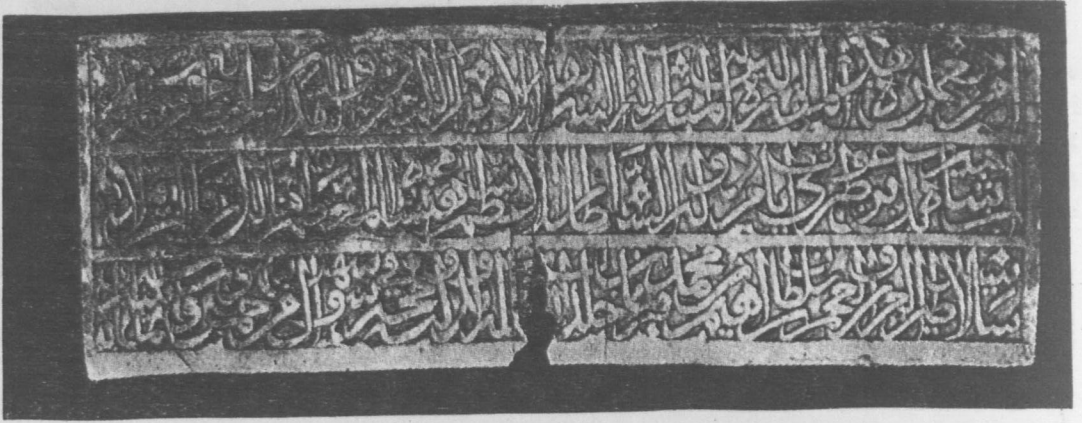
³³ *Tacü't-tevarih*, C. 2, Sah. 105-107.

Plân. 1 — Konya'da Turgutoğlu türbesinin plânı

Res. 1 — Turgutoğlu türbesi.

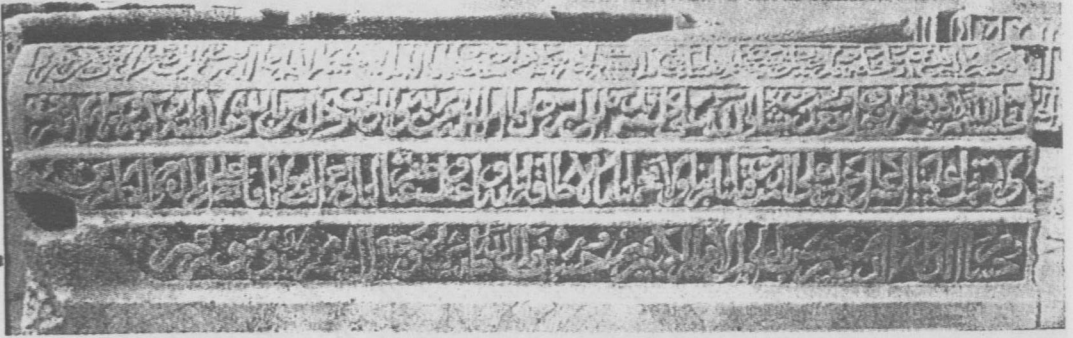
Res. 2 — Turgutoğlu türbesi kitâbesi.

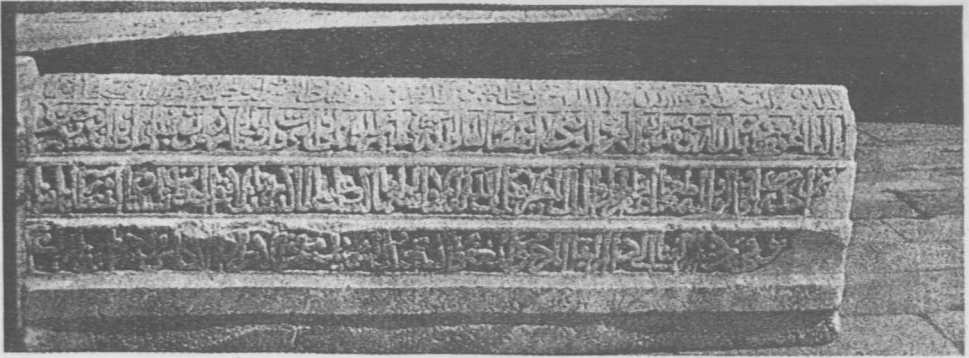
Res. 3°

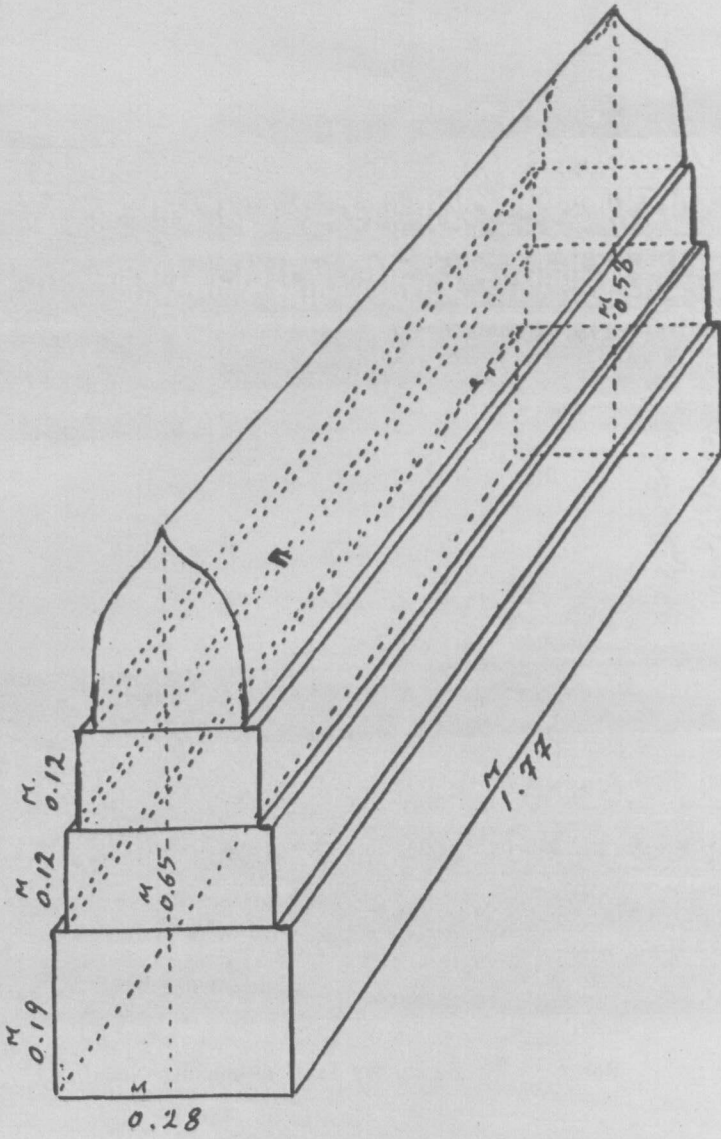
Res. 3 Turgutoğlu Ahmet Beyin türbe vakfiyesi.

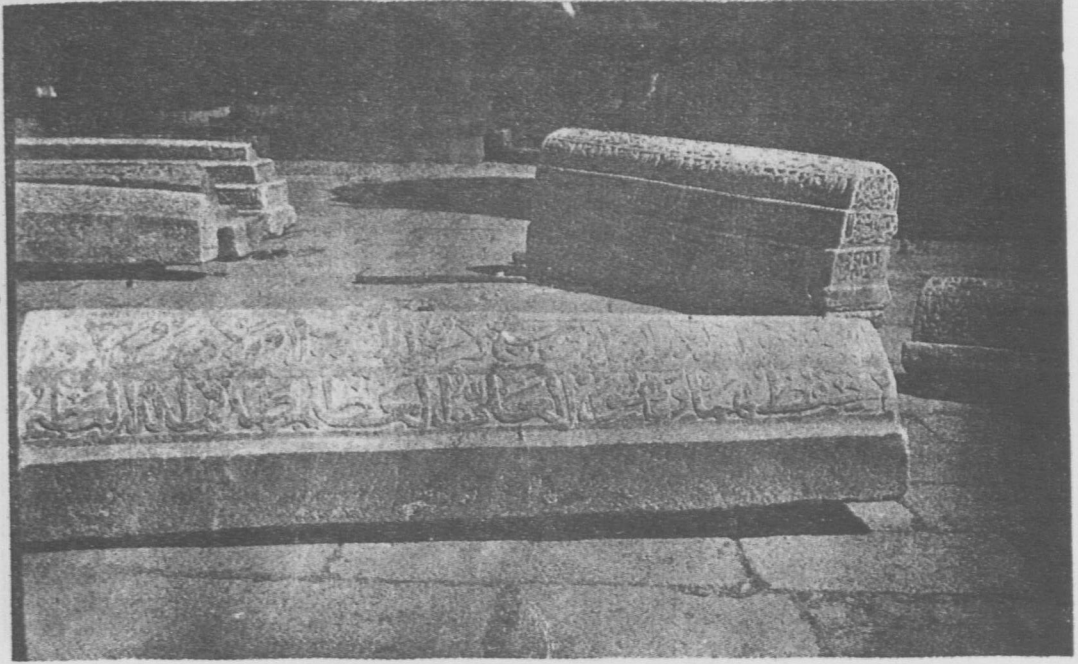
Res. 5 — Pir Hasan Bey kabir taşı.

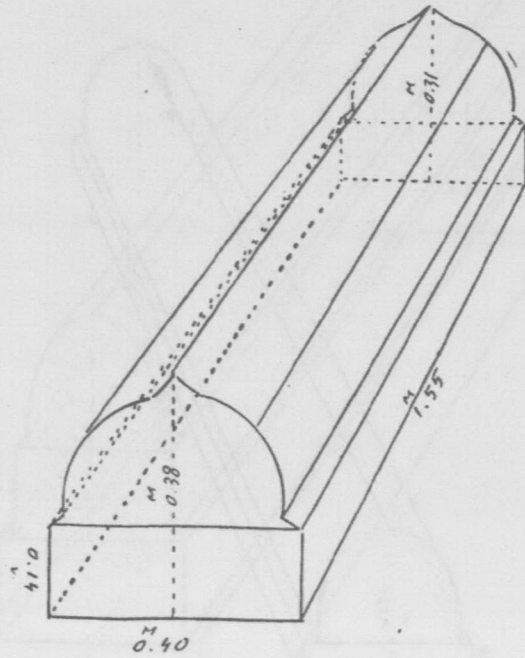
Res. 6 — Pir Hasan Bey kabir taşının diğer tarafı.

Res. 6^a — Turgutoğlu Pir Hasan Beyin kabir taşının krokisi.

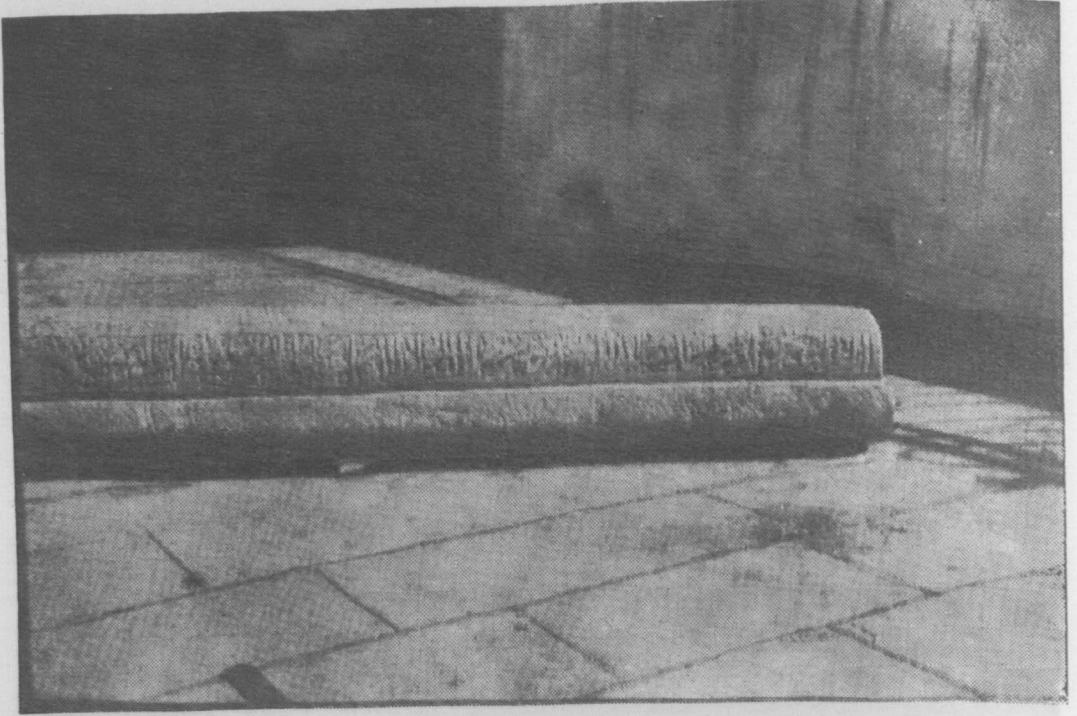

Res. 7 — Fatma Hatun kabir taşı.

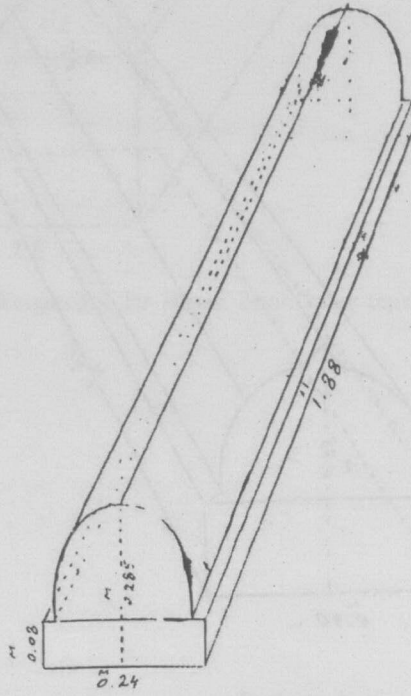

Fatma Hatun

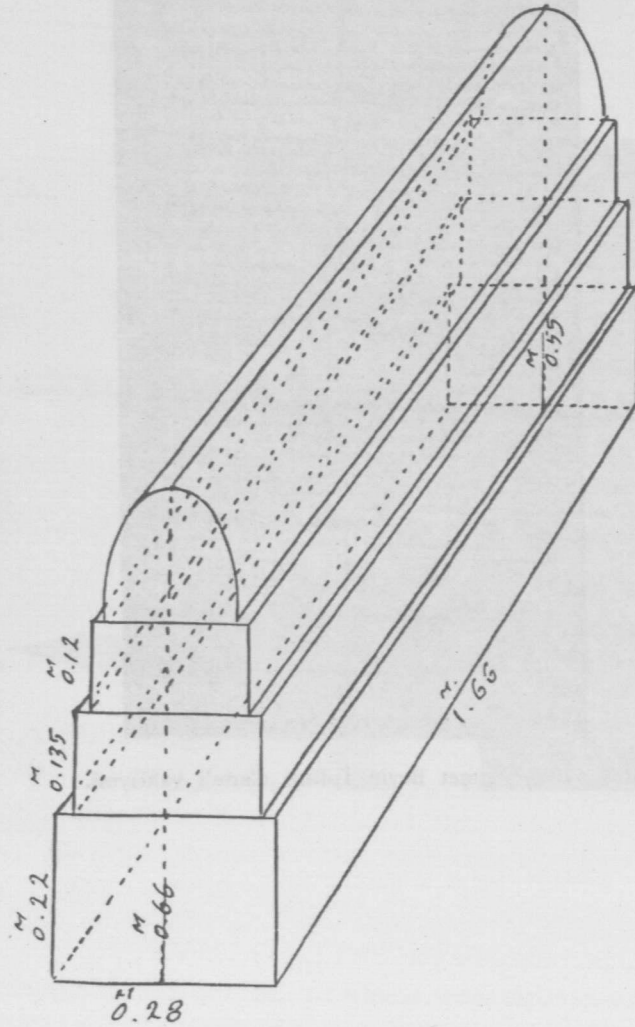
Res. 7^a — Aynı taşın krokisi.

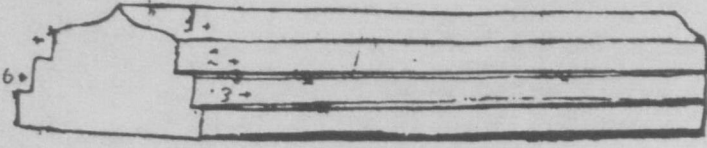
Res. 8 — Süleyman Şah Kızı Cihanşah Hatun'un Kabir taşı.

Res. 8^a — Aynı taşın krokisi

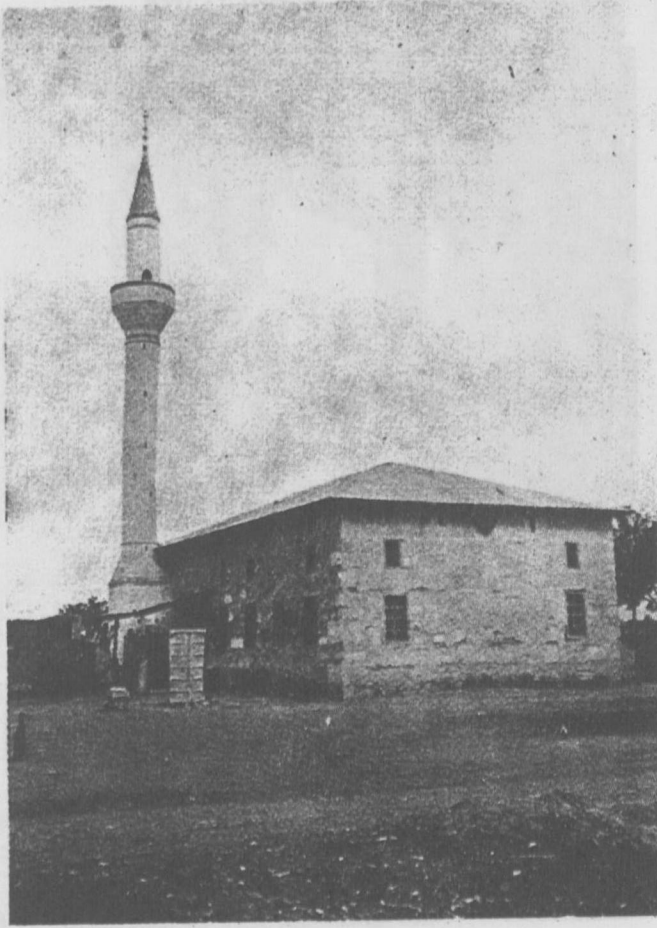
Res: 9-9A Turgutoğlu Mehmet Şah Beyin kabir taşı ve krokisi

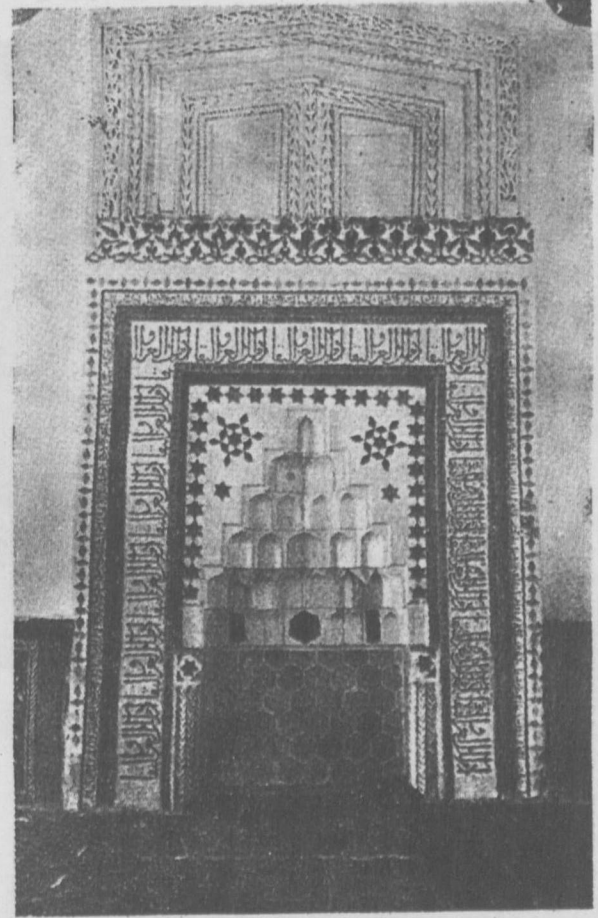
Res. 10 — Eslem Şah Hatun kabir taşı krokisi.

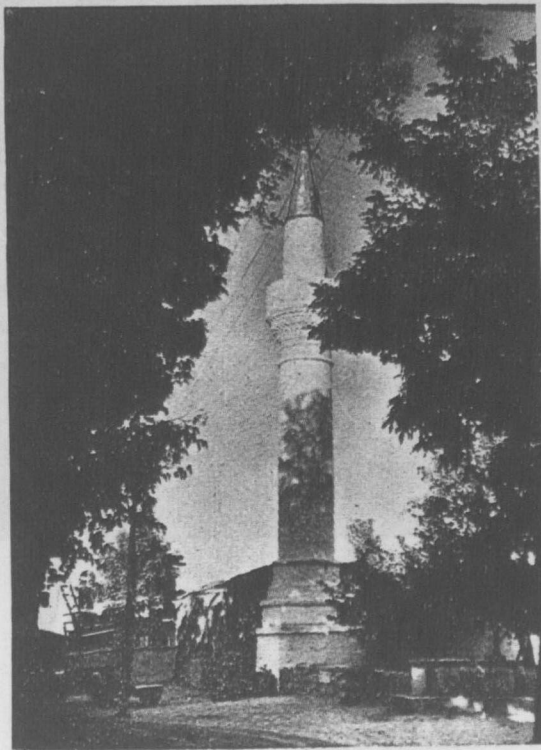
Res. 11 — Ahmet Beyin İplikçi Cami'i vakfiyesi.

Res. 12 — Saray önünde PİR Hüseyin Bey Cami'i.

Res. 13 — Saray önünde PİR Hüseyin Bey Cami'inin mihrabı.

Res: 14 Iğın'da PİR HÜSEYİN BEY CAMİİ.

Res: 15 Yendigin köyünde KUZUCU SULTAN TÜRBESİ.

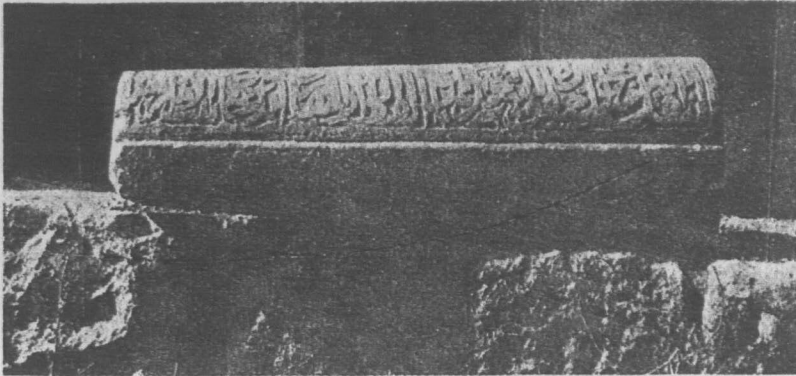
Res: 16 İldaş köyünde gayr-i islâmî mezar taşı.

Res: 17 Dedigi Sultan tekkesinde Selçuk kitâbesi.

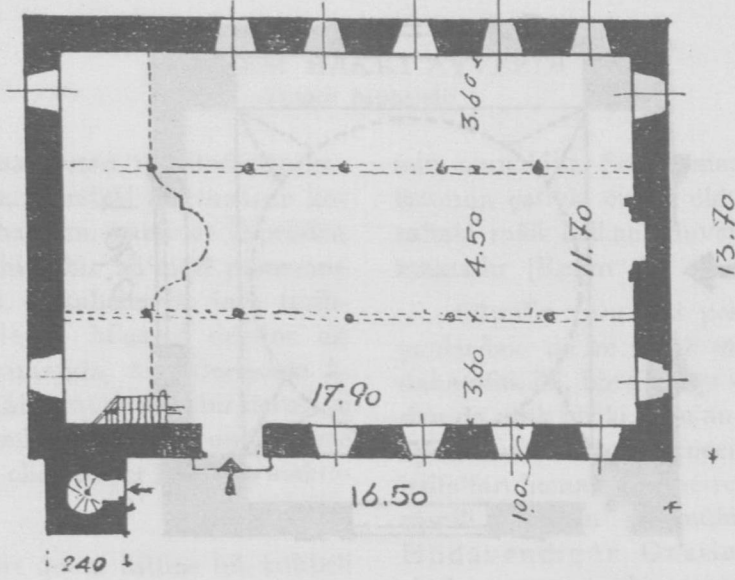
Res. 18 — Turgutoğlu Sultan Hatun mezar taşı.

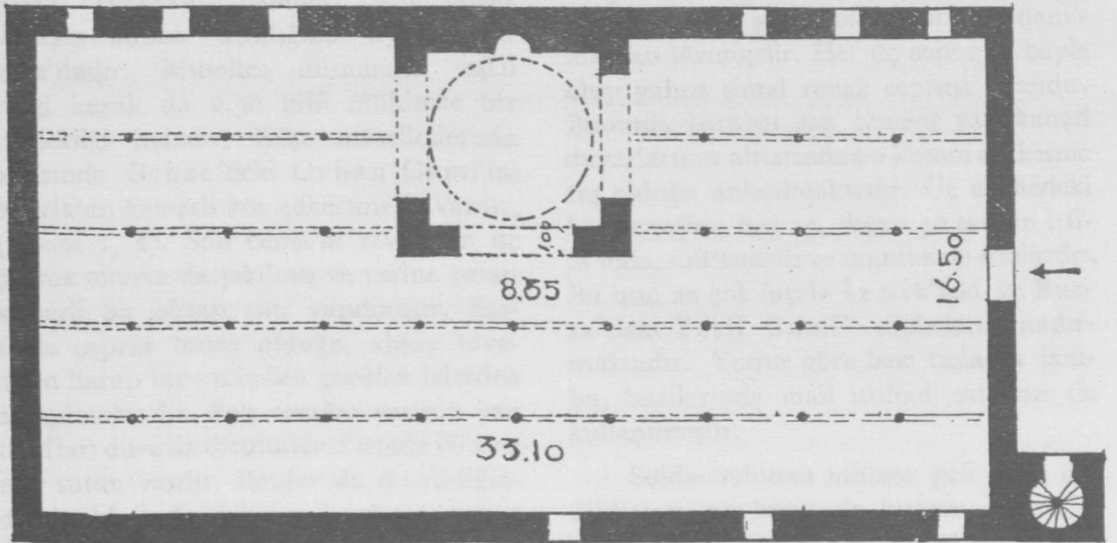
Res. 19 — Dürrü Hant Hatun kabri.

SARAYÖNÜ · ULU CAMİ

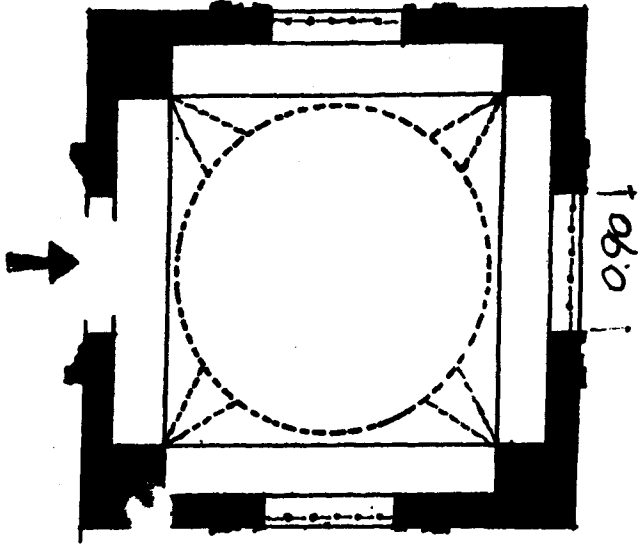
Ö: 1/200

Plân. 2 — Saray önünde Pîr Hüseyin Bey Cami'i.

Plân. 3 — İlgin'da Pîr Hüseyin Bey Cami'i.

340

Plân: 4 Seydişehir'de Rüstem Bey Türbesi plânı.